

#NefesAlamıyoruz

2022-2023 BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ RAPORU

HAZIRLAYANLAR: ÜLKÜ ŞAHİN, İLYAS COŞKUN

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ İÇİN ÖRGÜTLÜ GAZETECİLER VE GÜÇLÜ DAYANIŞMA PROJESİ

Bu yayın Avrupa Birliği tarafından sağlanan finansal destek ile hazırlanmıştır.
İçeriğinden tümüyle TGS sorumlu olup, Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

TGS Genel Merkez Basın Sarayı Kat:2 Cağaloğlu/İstanbul

Tel: 0212 514 06 94 **Faks:** 0212 511 48 17 tgs.org.tr

TGS Akademi Abide-i Hürriyet Caddesi No:211 C Blok Kat.1 Şişli/İstanbul **Tel:** 0212 809 38 92

Kapak Fotoğrafi: Yasin Akgöl

SUNUŞ

Anayasa'nın 28. maddesinin 1. fıkrası "*Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz*" der. Türkiye bu kavramı yalnızca Anayasa'sında kullanan bir ülke olmanın ötesine gidemiyor maalesef. Uzun yıllardır gazeteciler üzerindeki baskılar sürerken, gözetimler, tutuklamalar, cezalar, sansür uygulamaları artarak devam ediyor. Bu yazı hazırlanırken dahi bir şafak operasyonu ile Diyarbakır'da 10 gazeteci gözaltına alındı. 42 gazeteci ise halen mesleki faaliyeti nedeniyle cezaevinde.

Basın özgürlüğünün Türkiye'de yok edilmesi yıllardır adım adım örülen bir politikanın ürünüydü. Basın ve ifade özgürlüğüne düşman olan iktidar, gerçeklerin üzerine örtmek için gazetecileri kriminalize ederek onların güvenilirliğini azaltmaya çalıştı. Gazetecileri sürekli hedef gösteren hatta tehditler savunan yöneticiler, gazetecilere yönelik saldırıların da önünü açtı. Son yıllarda meslektaşlarımız emniyet güçlerinden, siyasi parti üyelerine, sıradan vatandaşlara kadar birçok kesimin saldırısına uğradı. Fakat gazetecilerin saldırılara ilişkin yaptıkları suç duyurularının hemen hiç birisi cezayla sonuçlanmadı. Valilikler gazetecilere saldıran emniyet güçlerinin yargılanmasına izin vermedi. Gazetecilere yönelik saldırılarda cezasızlık bir alışkanlık haline getirildi. Bununla da kalınmadı. Failleri korunan saldırıların mağduru gazetecilere dava açıldı.

Gözaltına alınıp tutuklanan meslektaşlarımız aylarca iddianame bekledi. Ortada hiçbir suç olmasına rağmen cezanın peşinen ödeltildiği bir hukuk sistemine geçiş yapmış bulunuyoruz. Ancak aynı sistemin gazetecilere saldıranlara karşı işletilmediği hatta gazeteciye saldırının ödüllendirildiği bir sistem yaratıldığını görüyoruz.

Toplumun doğru bilgiye ulaşması için canla başla çalışan ve hiç şüphesiz yönetenlerden daha çok kamu yararını gözetten bir meslek topluluğunun, onları koruyan, haberlerini güvence altına alan bir hukuki güvenceye sahip olması gerekiyor.

Bu yıl 3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü'nde yayınlayacağımız raporumuzun ana temasını gazetecilerde yönelik işlenen suçlardaki cezasızlık olarak belirledik. Raporda özellikle son yıllarda artan saldırıları, yaşadığımız hak ihlallerini ve basın ve ifade özgürlüğüne yönelik düşmanca politikaları bulacaksınız.

Raporumuzun bu yıl bir de konuk yazarı olacak. Anayasa hukukçusu, CHP İstanbul Milletvekili, TBMM Anayasa Komisyonu üyesi Prof. Dr. İbrahim Özden Kaboğlu, gazetecilere yönelik işlenen suçlara karşı cezasızlık konusundaki değerlendirme yazısıyla büyük bir katkı sağladı.

Her ne kadar gazeteciliği düşman gören, gazetecileri terörist gören bir anlayış tarafından yönetiliyor olsak da bu cezasızlık uygulamalarına son verecek olan bizlerin birliği ve dayanışmasıdır. Gazetecilik mesleğini yeniden saygın hali getirmek için bu birliği büyütmekten başka çaremiz yok.

GÖKHAN DURMUŞ

Türkiye Gazeteciler Sendikası Genel Başkanı

TEŞEKKÜRLER

6 Şubat Depremlerinde Hayatını Kaybeden Basın Mensuplarına İthaf Edilmiştir.

Raporun hazırlanmasına katkı veren
ve dayanışma gösteren,
Gazetecilere yönelik suçlarda cezasızlık sorununa ışık tutan
makalesi için Prof. Dr. İbrahim Ö. Kaboğlu'na,
Basın özgürlüğü davalarındaki bilgi paylaşımları için Av. Ali De-
niz Ceylan, Av. Çiğdem Koç, Av. Devrim Avcı, Av. Merve Kurhan,
Av. Mustafa Gökhan Tekşen, Av. Nuray Özdoğan, Av. Özcan Kılıç,
Av. Resul Temur, Av. Sercan Korkmaz, Av. Tolgay Güvercin, Av.
Tora Pekin'e;
Destekleri ve cömert bilgi paylaşımları için
gazeteci Alican Uludağ, Cansu Pişkin, Eylem Sonbahar, Ruşen
Takva, Mümtaz Murat Kök, Özgür Öğret'e;
Değerli katkıları için Gazeteciler Cemiyeti (GC)'ne; Çağdaş Gaze-
teciler Derneği (ÇGD)'ne,
Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ)'ne, Medya ve Hukuk Çalış-
maları Derneği (MLSA)'ne,
P24 Bağımsız Gazetecilik Platformu'na,
Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI)'ne, Dicle Fırat Gazeteciler
Derneği (DFGD)'ne ve İfade Özgürlüğü Derneği (İFÖD)'e

Teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	4
İÇİNDEKİLER	6
KISALTMALAR.....	8
I.GİRİŞ.....	9
II.METODOLOJİ	10
III.GAZETECİLERE YÖNELİK SUÇLARDA CEZASIZLIK	11
A. İnsan hakları ihlalleri ve cezasizlik- Prof. Dr. İbrahim Ö. Kaboğlu	14
IV.DEPREM VE BASIN	21
V.MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ	27
A. 216 sayılı Basın Ahlak Esaslarına Dair Genel Kurul Kararı	27
Tablo 1: Müeyyide Durumuna Göre Basın Ahlak Dosyaları	29
Tablo 2: İnceleme Türüne Göre Basın Ahlak Dosyaları	30
B. Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliğinde Değişiklik	30
C. 7418 sayılı Sansür Yasası	30
D. 2023 tarihli Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliği	31
E. 2023 tarihli Basın Kartı Yönetmeliği	32
VI. CEZAEVİNDEKİ GAZETECİLER, TUTUKLAMALAR VE TAHLİYELER	33
A. Cezaevindeki Gazeteciler	33
Tablo 3: 1 Nisan 2023 Tarihi İtibarıyla Cezaevinde Bulunan Gazetecilerin Listesi	33
B. Cezaevindeki Gazetecilere Yöneltilen Suçlamalar	35
Tablo 4: Cezaevindeki Gazetecilere İddianamelerde Atılı Suçların Sayısal Dağılımı	35
C. Tutuklanan Gazeteciler	35
Tablo 5: Nisan 2022- Nisan 2023 Zaman Aralığında Tutuklanan Gazeteciler	35
D. Tahliye Edilen Gazeteciler	36
Tablo 6: Nisan 2022- Nisan 2023 Zaman Aralığında Cezaevinden Tahliye Edilen Gazetecilerin Listesi ve Tahliye Şekilleri	41
E. Cezaevi Gözlem Raporu	41
VII. SORUŞTIRMALAR	41
VIII. YARGILAMALAR.....	41
A. Ceza Yargılamaları	41

B. Tazminat Yargılamaları	41
C. Bireysel Başvuru Kararları	42
i. Resmî İlan ve Reklam Kesme Cezalarına Dair Kanun Hükmünün Yapısal Sorun Teşkil Ettiğine İlişkin AYM Kararı	42
ii. Gazetecinin İşçilik Alacağına Uygulanan Hakkaniyet İndirimine Dair AYM Kararı	43
iii. Hacı Boğatekin Başvuruları	44
iv. Müyesser Yıldız Başvurusu	45
v. Murat Ağirel ve Diğerleri Başvurusu	45
vi. Nazan Sala Başvurusu	46
IX. İNTERNET BASININA YÖNELİK MÜDAHALELER	46
A. Erişim Engelleme ve İçerikten Çıkarma Kararları	46
B. Bant Daraltma Uygulaması	46
X. BASIN KURULUŞLARINA YÖNELİK MÜDAHALELER	48
A. RTÜK Müdahaleleri	48
Tablo 7: Nisan 2022- Nisan 2023 Zaman Aralığında RTÜK Tarafından Uygulanan Para Cezalarının Kurumlar Bazında Dağılımı	47
B. Basın İlan Kurumu Müdahaleleri	49
XI. SEKTÖRE BAKIŞ	50
A. İşkolunun Genel Değerlendirmesi	50
B. Basın Kuruluşlarındaki Gazeteci Sayısı	51
Tablo 8: Gazetecilik Faaliyeti Yürüten İşletmelerdeki Kayıtlı Çalışan Sayısı (2020-2023)	51
C. İki Tehdit: İşsizlik ve Güvencesiz İstihdam	52
D. Bir Haysiyet Mücadelesi: Sendikal Faaliyet	53
Tablo 9: İşkolunda Sendikalaşma Sayı ve Oranları	53
Tablo 10: TGS'nin Yetkili Olduğu Kuruluşlar	53
Tablo 11: TGS'nin Toplu Pazarlık Masasında Olduğu Kuruluşlar	54
Tablo 12: TGS'nin Yetkisine İtiraz Eden Kuruluşlar	54
XII. SONUÇ	55

KISALTMALAR

AA	Anadolu Ajansı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFP	Agence France-Press (Fransa Haber Ajansı)
AP	Associated Press
AYM	Anayasa Mahkemesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BBC	British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
BİK	Basın İlan Kurumu
BTk	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
ÇGD	Çağdaş Gazeteciler Derneği
EPA	The European Pressphoto Agency B.V (Avrupa Haber Ajansı)
ETHA	Etkin Haber Ajansı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
İFJ	Uluslararası Gazeteciler Federasyonu
İPC	Uluslararası Basın Kartı
İLO	Uluslararası Çalışma Örgütü
İDDK	Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
İHA	İhlas Haber Ajansı
MA	Mezopotamya Ajansı
RAI	Radio Audizioni Italiane (İtalyan Haber Ajansı)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİS	Toplu İş Sözleşmesi
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
VOA	Voice of America (Amerika'nın Sesi)

I. GİRİŞ

2022-2023 Basın Özgürlüğü Raporu, geçmiş yıllarda olduğu gibi son bir yıllık süreçte basın özgürlüğüne yönelik müdahaleleri ve müdahale kaynaklarını tespit etme hedefiyle hazırlandı. Cumhuriyetin 100. yılında yayınlanacak raporumuz bu anlamda basın tarihimize göz atarak gazetecilere yönelik yaşam hakkı ihlalleri ve şiddet vakalarında cezasızlık pratiğini odağına aldı. Bu hususta kıymetli hukukçu Prof. Dr. İbrahim Özden Kaboğlu'na cezasızlığın kökenindeki sorunları kapsamlı olarak değerlendirdiği “İnsan Hakları İhlalleri ve Cezasızlık” makalesiyle sunduğu değerli katkısı için çok teşekkür ederiz. Bu yılki raporumuzda ayrıca ülkemizi yasa boğan ve resmî açıklamalara göre 50 binin üzerinde yurttaşın hayatını kaybettiği Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 depremlerinde basının yaşadıklarını ayrı bir başlık altında özel olarak inceledik.

Raporun devamında geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi basın özgürlüğüne müdahale biçimlerini başlıklar halinde irdelemeye çalıştık. Bu amaçla ‘Mevzuattaki Değişiklikler’ başlığında son bir yılda gazetecileri ve medya kuruluşlarını yakından ilgilendiren başta “Sansür Yasası” olarak adlandırdığımız yasal değişiklikler ve bu değişikliklere karşı açılan davalar hakkında bilgi verdik. Akabinde başlıklar halinde cezaevindeki gazetecilerin listesi, gazetecilere iddianamelerde atılı suçların dağılımı, son bir yıl içinde ülkemizde yaşanan gazeteci tutuklamalarının durumu, tahliye edilen isimler, gazetecilere yönelik gözaltı ve soruşturmalara ilişkin verileri paylaştık. Devamında Türkiye Gazeteciler Sendikası Hukuk Birimi tarafından cezaevindeki gazetecilerle yapılan görüşmeler neticesinde hazırlanan ‘Cezaevi Gözlem Raporu’na bu bölümde yer verdik. ‘Yargılamalar’ başlığında son bir yıllık zaman diliminde gazeteciler hakkındaki hukuki süreçlere dair sayısal verileri aktardık. Yine aynı başlık altında bir yıl içerisinde AYM tarafından yayımlanan bireysel başvuru kararlarına da özet şekilde yer verdik. Ardından ‘İnternete Yönelik Müdahaleler’ başlığı altında son bir yıl içinde internet medyasına yönelik erişim engelleme ve içerikten çıkarma kararlarına değindik. ‘Basın Kuruluşlarına Yönelik Müdahaleler’ başlıklı bölümde ise RTÜK ve BİK müdahalelerini ayrıntılı olarak açıkladık. Tüm bu verilerin detaylarına ise EK’te sunulu tablolardan ulaşılabilir.

‘Sektöre Bakış’ başlığı altında ise özellikle kolektif haklar bağlamında gazetecilerin ekonomik ve sosyal görünümüne odaklandık. ‘İşkolunun Genel Değerlendirmesi’ alt başlığında, “Basın, Yayın ve Gazetecilik” işkolunun genel görünümüne dair verileri paylaştık. ‘Basın Kuruluşlarındaki Gazeteci Sayısı’ alt başlığında ise işkolu içindeki kayıtlı gazeteci sayısına ve bunun sınıflara nasıl dağıldığına dair güncel sayıları sunduk. ‘İki Tehdit: İşsizlik ve Güvencesiz İstihdam’ alt başlığında, uzun süredir gazetecilerin kolektif hakları üzerinde baskı unsur olan iki ekonomik ve sosyal olguyu irdeledik. Son olarak ‘Bir Haysiyet Mücadelesi: Sendikal Faaliyet’ alt başlığında, tüm olumsuzluklara rağmen TGS’nin yürüttüğü sendikal çalışmalara dair güncel bilgileri dikkatinize sunduk.

II. METODOLOJİ

Rapor, Nisan 2022- Nisan 2023 dönemleri arasındaki bir yıllık verileri kapsamaktadır. Raporda kullanılan verilerin birincil kaynağı; doğrudan Sendika'ya ulaşan başvuru, şikâyet, bilgilendirme, destek talepleri ve Sendika'nın şehir ve işyeri ziyaretlerinde yaptığı görüşme ve gözlem notlarıdır. Hukuk Biriminin yapmış olduğu dava takipleri, düzenleyici işlemlere karşı açılan davalar, cezaevi ziyaretleri sırasında yapılan mülakatlarda elde edilen bilgiler ile resmî kurumlara yöneltilen bilgi edinme başvuruları da rapor için temel kaynak niteliğindedir. Hazırlık aşamasında özellikle iş kolundaki endüstriyel ilişkilerin güncel görünümü için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı başta olmak üzere resmî kurumların, emek ve meslek örgütlerinin verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca gazetecilik emeği ve mesleği üzerine yazılmış akademik metinler ve Sendika'nın ilgili dönemde yaptığı çalışmalar da referans olarak raporda kullanılmıştır. Günlük olarak medya ve sosyal medya taranmış; haber ve paylaşımlar işlenmiştir. Yine çalışma mevzuatına ve yargı içtihatlarına ilişkin güncellemeleri içeren resmî kurumların internet siteleri, TBMM ve Resmî Gazete bu süreçte günlük olarak takip edilerek ilgili veriler rapora dahil edilmiştir.

Ne var ki tüm bunlara karşın raporun hazırlık sürecinde kimi zorluklarla karşılaşmıştır. Bu durum raporun veri yelpazesini daraltmıştır. Resmî kurumların sadece kayıtlı istihdama dair veri sunması, sektöre ilişkin genel değerlendirmeyi görece zorlaştırmıştır. Kaynak taraması sırasında erişilen bilgilerin teyidi, hak ihlaline maruz kalan kimi gazetecilere ve dosya bilgilerine erişimdeki zorluklar ve resmî kurumların bilgi edinme hakkını ihlal edici tavrı, raporda yer alan veri setini daraltmıştır. Özellikle cezaevi ziyaretlerinde gazetecilerin ülkenin farklı cezaevinde bulunmaları, cezaevi girişlerin avukatlara dayatılan hukuka aykırı uygulamalar ve tutuklu gazetecilerin hukuki statülerinin değişmesi nedeniyle mekânsal, zamansal ve bürokratik engellerle karşılaşmıştır. Kısıtlılıklar nedeniyle rapor, ulaşabildiğimiz güncel bilgiler doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu tür engeller nedeniyle rapora yansımayan vaka, sorun ve ihlallerin de sayısına karşın rapor kapsamında sunulan verilerin, asgari düzeyde sorunların ve taleplerin tespitini gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Bu metodoloji takip edilerek tespit edilen sorunlara çözüm önerileri geliştirilmiştir.

III. GAZETECİLERE YÖNELİK SUÇLARDA CEZASIZLIK

Son dört yılda en az **234 gazeteci** fiziki saldırıya uğrarken, **118 gazeteci** sözlü veya çevrimiçi tehdide maruz kaldı.

Elimize ulaşan verilere göre¹ sadece son bir yılda en az,

- **96 gazeteci fiziksel saldırıya uğradı.**
- **43 gazeteci sözlü olarak tehdit edildi.**
- **8 basın kurumu hedef gösterildi.**

90'lı yıllardan beri süregelen gazeteci cinayeti davaları, birer birer zamanaşımına uğramaya başladı. 2022'de Musa Anter davası, insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilmedi ve zamanaşımı nedeniyle düşürüldü.² Geçtiğimiz yıl görülen bir başka önemli dava olan Umut Davası, "Selam/Tevhid-Kudüs Ordusu" örgütünün 1988-1999 arasında gerçekleştirdiği 18 ayrı eylemle ilgili yargılamaydı. Bu eylemler arasında; Uğur Mumcu, Musa Anter, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok ve Ahmet Taner Kışlalı'nın katledilmesi de vardı. AYM'nin sanıklar hakkında verdiği hak ihlali kararı sonrasında yeniden yargılama yapıldı. Mahkeme, ilk hükmünü değiştirmede ve iyi hal indirimi uyguladı.³

2009 yılında öldürülen Hrant Dink davasında ise, 2021 yılında verilen mahkumiyet kararlarına karşın, cinayet tüm yönleriyle hala aydınlatılamamış durumda.⁴ 2021 yılında silahlı saldırı sonucu öldürülen Kocaeli Ses Gazetesi'nin sahibi Güngör Arslan'ın öldürülmesine ilişkin yapılan yargılamada, Ocak 2023'te karar çıktı. Mahkeme, dört tutuklu sanığın ağırlaştırılmış müebbet hapis ve altı sanığın da değişen oranlarda hapisle cezalandırılmasına karar verdi. Ancak davanın en tartışılan ismi olan ve iddianamede cinayeti azmettirmekle suçlanan eski Kocaeli Ülkü Ocakları Başkanı Ersin Kurt, tüm suçlamalardan beraat etti.⁵ Geçtiğimiz yıllarda gündeme gelen bir başka önemli konu, Kıbrıslı gazeteci Kutlu Adalı'nın faili meçhul cinayeti. Suç örgütü lideri Sedat Peker'in iddialarının ardından yeni bir soruşturma başlatıldı ve KKTC'de bir araştırma komitesi kuruldu. Ancak aradan geçen iki yılda hiçbir şey değişmedi. Duvar yine yıkılmadı ve tuğla yine çekilmedi.⁶

Yakın dönemde gerçekleşen saldırılar ve yürütülen hukuki süreçlere dair birkaç örnek vermek gerekirse:

- 2021 yılında Taksim'de Onur Yürüyüşü'nü takip eden AFP Foto Muhabiri Bülent Kılıç polislerce müdahaleye maruz kaldı, yere yatırıldı ve ters kelepçelendi. Polislerce Kılıç'ın boynuna basıldı ve nefes alması engellendi. Kılıç, polislerden işkence ve öldürmeye teşebbüs başta olmak üzere yere atılan kamerası için mala zarar vermeden ve iş ve çalışma hürriyetinin ihlalinin dolayısıyla şikayetçi oldu. Savcılık polisler hakkında, zor kullanma yetkisine ilişkin sınırların aşılmadığı gerekçesiyle takipsizlik kararı verirken, aynı tarihte Kılıç hakkında görevi yaptırmamak için direnme ve kamu görevlisine görevinden dolayı hakaret suçlarından iddianame düzenledi. İddianame İstanbul 19. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından kabul edildi.

- Gezi Parkı direnişinin 9. yıldönümünde 31 Mayıs 2022'de Taksim TMMOB önündeki eylem sırasında Halk TV'den Erdiç Yılmaz ve Ozan Demiriz, Tele 1 TV muhabiri Engin Açar ve kameraman Umut-

1 Saldırıları dair verilerin detaylarına Ekten ulaşabilirsiniz.

2 Dava detayları için <https://www.failibelli.org/dava/musa-w-davasi/>, <https://www.failibelli.org/dava/musa-anter-ve-jitem-ana-davasi-2/>

3 <https://journo.com.tr/umut-davasi-karar-2022>

4 <https://journo.com.tr/dink-cinayeti-davasi-karar,dava-detaylari-icin-https://www.failibelli.org/dava/hrant-dink-davasi/#dava-haberleri>

5 <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/272592-gungor-arslan-cinayeti-2-kisiye-muebbet-7-kisiye-hapis-cezasi>

6 <https://journo.com.tr/kutlu-adali-kimdir>

can Yitük, Gazete Fersude muhabiri Hayri Tunç, Dokuz8 Haber muhabiri Fatoş Erdoğan, Karşı Mahalle muhabiri Sezgin Kartal'ın aralarında bulunduğu gazeteciler polis koridoruna alınarak darp edildi, hedef gözetilerek yüzlerine biber gazı sıkıldı. Gazeteciler hakarete ve tehdide maruz kaldı. Evrensel'den Meltem Akyol, BirGün'den Gökay Başcan, Halk TV'den Ozan Demiriz, Flash Haber TV'den Dilan Polat, Nil Derin Aydoğdu ve Sevda Doğan ise ters kelepçeli şekilde gözaltına alındı ve saatlerce bu şekilde bekletildiler. Gazetecilerin darp edilmesine ilişkin 3 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına şüpheli kamu görevlileri hakkında görevi kötüye kullanma, işkence, eziyet, tehdit, hakaret ve kasten yaralama ile iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçlarından yaptığımız suç duyurusu sonucunda Savcılık makamı tarafından şüpheli kamu görevlilerinin tespiti ve haklarında soruşturma izni verilmesi talebiyle İstanbul Valiliği'ne yazı yazıldı. İstanbul Valisi Ali Yerlikaya imzasıyla gönderilen yazıyla görevlilerin tespit edilemediği, soruşturma izni verilmesine ve disiplin soruşturması açılmasına gerek olmadığı ifade edildi ve dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verildi. Kararın hukuka aykırı olduğu, gerekli incelemelerin yapılmadığı ve verilen kararın kolluğun basına yönelik orantısız güç kullanımını teşvik ettiği gerekçesiyle yaptığımız itiraz mahkeme tarafından kabul edildi. İtiraz üzerine dosyayı inceleyen İstanbul Bölge İdare Mahkemesi 1. İdari Dava Dairesi 4483 sayılı Yasanın yukarıda anılan 2. maddesi hükmü gereği ceza soruşturması yapılmasının idari izne bağlanmasına gerek bulunmadığı gerekçesiyle soruşturma izni verilmemesi yönündeki kararı kaldırdı. Soruşturma işlemleri devam ediyor.

- 10 Mayıs 2019 tarihinde Yeniçağ gazetesi yazarı Yavuz Selim Demirağ, katıldığı bir TV programı sonrasında 6-7 kişi tarafından evinin önünde beyzbol sopalarıyla linç girişimine maruz kaldı. Saldırganlar gözaltına alındıktan sonra serbest bırakıldı. Saldırganlar ifadelerinde "Trafikte takıştık, o yüzden dövdük" dedi. Savcılık şüphelileri, adliyeye dahi getirmeden Demirağ'ın 'hayati tehlikesi olmadığı' gerekçesiyle serbest bırakma kararı aldı ve failler adli kontrolle serbest bırakıldı. 888 gün sonra başlayan yargılamada Ankara 54. Asliye Ceza Mahkemesi'nde görülen ilk duruşmada 'Silahla kasten yaralama, tehdit ve hakareten 20 yıl 10 aya kadar hapis cezası istemiyle yargılanan sanıkları mahkemede 22 avukat savundu. Sanıklar saldırı iddialarını reddetti. Demirağ'ın avukatı Erhan Tokatlı, saldırının basit yaralama değil, insan öldürmeye teşebbüs olduğunu belirtip davanın Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesini talep etti. Mahkeme talebi yerinde görerek, görevsizlik verdi. Dosya ağır cezaya gitse de sanıklar itiraz etti. Ankara 36. Ağır Ceza Mahkemesi Demirağ'ın saldırıda ölmediğini belirterek, öldürmeye kasıt yok" dedi ve görevsizlik verdi. İtiraz süreçleri neticesinde görevli mahkemenin ağır ceza olduğu kesinleşti. Sanıklar hakkında öldürmeye teşebbüsten devam eden yargılama 4. yılında.

- Gazeteci Levent Gültekin, 8 Mart 2021 akşamı Halk TV'de televizyon programına katılmak için gittiği Bakırköy'de 25 kişilik bir grubun linç girişimine uğradı. Gazeteci Gültekin'e saldırıyla ilgili soruşturmada 23 Mart 2021 tarihinde gözaltına alınan üç kişiden ikisi yaralama suçlamasıyla tutuklandı ancak 1,5 ay sonra tahliye edildiler. Yapılan yargılamada iki sanık kasten yaralama suçundan ayrı ayrı 1 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Eylem nedeniyle müştekinde hafif derecede kemik kırığı meydana geldiğini belirten mahkeme, cezayı 1 yıl 2'şer aya yükseltti. Sosyal ilişkileri ve gelecekleri üzerindeki olası etkilerini dikkate alarak cezayı 11 ay 20'şer güne indiren mahkeme, ceza hükmünün açıklanmasını geriye bıraktı.

- 6 Mayıs 2016'da, gazeteciler Can Dünder ve Erdem Gül'ün MİT tırları haberi nedeniyle yargılandıkları davada karar beklenirken Murat Şahin isimli saldırgan, İstanbul'daki Çağlayan Adliyesi önünde Can Dünder'a silahla ateş etmiş, saldırıda NTV muhabiri Yağiz Şenkal bacağından yaralanmıştı. Saldırı kameralara yansımıştı. Altı ay tutuklu kaldıktan sonra tahliye edilen Murat Şahin, iki yıla yakın süren yargılamada 10 ay hapis ve 4 bin 500 TL para cezasına çarptırıldı. Diğer iki sanık ise beraat etti.

Karar duruşmasında “Can Dünder’in Türkiye’ye karşı eylemlerinden cezalandırılmasını ve beraatimi talep ediyorum” diye konuşan sanık Şahin’e iyi hal indirimi uygulanırken, verilen para cezası da 20 taksite bağlandı. “Tehdit, silahla yaralamaya teşebbüs ve ruhsatsız silah bulundurma” suçlarından yargılanan sanık Sabri Boyacı ile “tehdit ve silahla yaralama” suçlarından yargılanan Habip Ergün Celep hakkında ise “atılı suçları işlediklerine dair cezalandırılmasına yeter, her türlü şüpheden uzak, kesin ve inandırıcı delil elde edilemediği” gerekçesiyle beraat kararı verildi. Mahkeme Şahin hakkında daha önce verilen bir mahkeme kararının açıklanması geri bırakıldığı için, bu davada verilen hükmünün açıklanmasının geri bırakılmasına yönelik karar ‘veremediğini’ söyledi. İstanbul 28. Asliye Ceza Mahkemesi’nin kararında “Her ne kadar sanık Murat Şahin’in Yağız Şenkal’a karşı basit tıbbi tedavi ile giderilebilecek şekilde kasten yaralama suçunu, Can Dünder’a karşı kasten yaralamaya teşebbüs suçlarını işlediği iddiasıyla eylemlerinden ayrı ayrı cezalandırılması talebi ile kamu davası açılmış ise de sanığın eyleminin bir bütün halinde silahla yaralama suçunu oluşturduğu, sanığın tamamlanan yaralama eyleminin yanı sıra teşebbüs aşamasında kalan eylemi nedeniyle ayrıca cezalandırılmayacağı göz önünde bulundurularak (...) sanığın kişiliği, suçun işleniş şekli, meydana gelen zarar veya tehlike ile kastın ağırlığı nazara alınarak” ifadeleri kullanıldı. 2021 yılında istinaf mahkemesi kararı bozdu. İstinaf, Şenkal’ı bacağından yaralamaktan verilen cezayı az bularak yeniden yargılama istedi.

• 2020 yılında “Jitem” kombinasyonlu ve “Kod adı: Yeşil” isimli sosyal medya hesapları, gazeteci Hayri Demir, Burcu Karakaş, Altan Sancar, Fırat Topal, Gökçer Tahincioğlu, İbrahim Varlı’yı ölümlerle tehdit etti. Şüpheli hesap gazetecilere, “Şewbaş hewal ölüm seni bulacak Jitem” şeklinde bir mesaj ile “JİTEM”in kurucusu olduğu belirtilen Arif Doğan’a ait “GİZLİ” ibareli bir görev kimlik kartı görse-li, cansız ve parçalanmış bedenlerin bulunduğu bir fotoğraf ve Şırnak’ta 2015’te zırhlı aracın arkasına bağlanıp sürüklenerek öldürülen Hacı Lokman Birlik’in videosu ile uzun namlulu silah görseli paylaşarak tehdit etti. Konu hakkında tehdit edilen gazetecilerin yanında TGS de suç duyurusunda bulundu. Bunun üzerine şüpheli hesap TGS’nin Twitter profilinin ekran görüntüsünü sabit gönderi olarak paylaşarak “Suç duyurusuna bulundu bu itleri züre kabilesine göstersen onlar bile PKK der #jitem” şeklinde paylaşım yaptı. Evrensel gazetesi Diyarbakır Muhabiri Fırat Topal’ın hesap hakkında yaptığı suç duyurusu için takipsizlik kararı verildi. Savcılık kararında Adalet Bakanlığı’nın 2013 tarihli yazısını referans alarak kullanıcı bilgilerinin Instagram’dan değil adli istinabe yoluyla ABD makamlarından istenmesi gerektiğini ancak ABD makamlarının hakaret, iftira ve özel hayatın gizliliğini ihlal gibi suçların ABD makamlarınca ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilerek ilgili taleplerin yerine getirilmediği belirtildi ve gazetecinin “somut delillerle” savcılığa başvurması durumunda soruşturmanın yürütülebileceği ifade edildi. Ancak fail Türkiye’de tespit edilemese de Almanya, ülkede yaşayan muhalif siyasetçilere, insan hakları savunucularına ölüm tehditleri gönderen “KOD ADIM: YEŞİL” mahlaslı “Jitem Turkey” isimli bir başka Instagram hesabının sahibinin kimlik bilgilerini tespit etti. Wiesbaden’deki Federal Kriminal Dairesinin IP adreslerine ilişkin araştırmaları, tehditlerin kaynağının Kayseri olduğunu saptadı. Hamburg Sol Parti Milletvekili Cansu Özdemir, Civan Akbulut ve Sarya Ataç ise düzenledikleri basın açıklamasında ölüm tehdidinde bulunan kişinin Kayseri’de yaşayan bir esnaf olduğunu açıkladı.

Bu örneklerin yanında AYM geçtiğimiz yıllarda haber takibi sırasında şiddete maruz kalan üç gazeteci hakkında önemli ihlal kararları verdi.⁷⁻⁸ Ancak bu kararlar uygulanmıyor. Yeniden yapılan yargılamalarda sanık polislerin ifadeleri tamamlanamıyor, dosyalar zamanaşımına sürükleniyor.

7 Erdal İmrek başvurusu <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/4206>, Beyza Kural Yılcı başvurusu <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/78497>, Hüseyin Gökhan Biçici başvurusu <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/10643>

8 AYM Beyza Kural Kararının Özeti için s. 70. <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/2020-2021-BASIN-C3%96ZG%C3%9CRL%C3%9C%C4%9E-C3%9C-RAPORU.pdf>

A. İNSAN HAKLARI İHLALLERİ VE CEZASIZLIK

*Prof. Dr. İbrahim Ö. Kaboğlu**

Basın özgürlüğünün öznesi olarak gazeteciler, aslında özgürlükler hukukunda son yıllarda kullanılan görsel-işitsel iletişim özgürlüklerinin öznesi olarak anlaşılmalıdır.

Gazetecilere yönelik şiddetin cezasız kalması, öncelikle, yukarıda aktarılan örneklerden hareketle **adil yargı** sorunsalında düğümlenmektedir.

Sonra, **özgürlük-iktidar** ilişkisinin, Anayasal düzenlemenin tam tersine bir uygulamaya dönüşmüş olması ile ilgili bir sorundur.

Tüm bunların sonucu olarak nihayetinde, iktidarın varlık amacından uzaklaşması, **kolluk güçlerinin** insan hakları bekçiliği ana işlevinin, **hak öznelere ve savunucularını** bastırma uygulamasına dönüştürülmek suretiyle ‘kamu düzeni’ ve ‘kamu yararı’ kavramları, siyasal iktidarın hizmetine yönlendirilmesi sorundur.

Üç grupta toplanabilecek bu nedenler dizisi, yalnızca gazetecilere yönelik saldırıları ve/veya suçları cezasız bırakmıyor; avukatlar gibi hak savunucularına veya çevre gönüllülerine yönelik saldırılar da cezasız bırakılıyor. Dahası, “sanık sandalyesi”, suç işleyenler değil hak savunuculuğu yapanlar için kuruluyor. Gazetecilerin ön plana çıkmasının başlıca nedeni, yönetimle, adaletle ve çevre (ülke) ile ilgili haberleri topluma iletme hak, görev ve sorumluluğunu yerine getirmeleridir.

Bu önemli işlev, basın özgürlüğünü ifade özgürlüğünün en ayrıcalıklı alanı haline getirmiştir. Basın ve yayın emekçileri, yöneticilerin, toplum ve ülke ile ilgili söylem, işlem ve eylemlerini haberleştirme konusunda en geniş özgürlükten ve en etkili korumadan yararlanır. Bu nedenle, yöneticiler, toplumsal sorunlara ilişkin en ağır eleştirilere katlanmak zorundadır.

Yetki sahiplerine gelince; yöneticilerin ifade özgürlüğü, görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Bu gereklilik, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi madde 10’da açıkça öngörülmüş bulunuyor.

Fıkra 2, ifade ve açıklama özgürlüğü ilkelerini koyan birinci fıkraya yönelik olarak şöyle başlıyor: *“Kullanılması vazife ve mesuliyeti tazammun eden bu hürriyetler, demokratik bir toplulukta, zaruri tedbirler mahiyetinde olarak, millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün, amme emniyetinin,... korunması,...”* amaçlarıyla kayıtlara, koşullara, sınırlamalara veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

Maddede öngörülen kayıtlamalar herkes için bağlayıcı olmakla birlikte, iktidar-medya ilişkisi bakımından değinilen özelliğe yeniden dikkat çekmekte yarar var:

–“Görev ve sorumluluk kaydı”, söylemin (söz, yazı vb) kişi, zaman ve ortam ve koşullar bakımından etkili olması durumunda anlam kazanır. Bu bakımdan, söz ve davranışlarıyla toplumu etkileme gücüne sahip siyasal iktidar mensupları, görev ve sorumluluk kaydını sürekli gözetmek zorundadır.

–“Demokratik toplum bakımından zorunlu önlemler” ise, gazetecilerin, yöneticilerin söylem, işlem ve eylemlerinden kaynaklanan toplumsal sorunlara ilişkin haber ve yorumlara uygulanırken basın özgürlüğü karşısında elden geldiğince dar yorumlanır. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM), bu konuda kayda değer bir içtihat oluşturmuştur.

Bu gelişmeler, demokratik toplum üyeleri olarak yurttaşların ülke sorunları üzerine bilgilendirme hakkından en geniş biçimde yararlanmaları gereğinin sonucudur.

* Anayasa hukukçusu, CHP İstanbul Milletvekili, TBMM Anayasa Komisyonu üyesi

I. ADİL YARGILAMA İLKELERİ

Suçlunun yaptırımı tabi tutulması ve suçsuzun aklanması, adil yargılama gereklerinin yerine getirilmesi ölçüsünde mümkündür. Gazetecilere yönelik saldırı faillerinin cezasız kalması, adil yargılama hakkının asgari gereklerine uyulmuyor olmasından kaynaklanmakta olduğundan, öncelikle adil yargı gereklerini kısaca hatırlatmakta yarar var.

1- Yargıca etkili ulaşım: Gerçek ya da tüzel kişi olsun, hak sahiplerinin adalete başvurma hakkını engelleyen kurallar, mahkemeye erişim hakkının özünü zedeler. Hukuki güvenlik ilkesi, başvuru için uyulması gereken usul ve sürelerle ilişkin kuralları da kapsamına alır. Gazetecilere karşı şiddet kullanan ve suç işleyen, halkın haber alma hakkını engelleyen kolluk güçlerinin kovuşturulmasını izne bağlayan düzenlemeler, mahkemeye ulaşma hakkını zedeliyor. Buna karşılık, saldırıya uğrayan gazeteciler, polise mukavemet ve görevini yapmaya engel olma vb. “yasa niteliği tartışmalı” olan düzenlemeler temelinde, kolluk gücünü aklama ve mağdur gazeteciyi suçlu kılma yolları işletilebiliyor.

2- Silahların Eşitliği İlkesi: “Herkes, davasının hakkaniyete uygun bir şekilde dinlenilme hakkına sahiptir”. Silahların eşitliği, uyuşmazlığın tarafları arasında adil bir dengenin gözetilmesini gerekli kılar. Yargıca etkili ulaşım konusunda değinilen ve silahların eşitliği ilkesini bozan ilkel olumsuzluklara, savunma hakkına ilişkin sorunlar eklenmektedir.

Bu sorunların başında, avukatların delil toplayabilmesinin önündeki yasal ve bürokratik engeller, ayrıca sav ve savunma makamlarının, hüküm makamından ayrı ve eşit uzaklıkta olmayışı gelmektedir.

3- Bağımsız ve Tarafsız bir Mahkeme Hakkı: Adil yargılanma hakkı, mahkemenin örgütlenmesi ve oluşumuna ilişkin güvenceleri de kapsamına alır.

• **Mahkemenin bağımsızlığı,** yargıcın statüsü ile ilgili ölçütler ile açıklanır: Göreve geliş şekli ve görev süresi, görevden alınamaması, görev yerinin değiştirilememesi, görevlerini yerine getirirken ona emir vermenin hukuken olanaksız olması, dış baskılara karşı koruma düzeneğinin varlığı, nesnel ölçütlerdir.

Her mahkeme, yargılama görevini hiçbir iktidarın müdahalesi olmaksızın tam bir özgürlük içerisinde yapabilmelidir.

• **Tarafsızlık,** öznel ve nesnel bir değerlendirmenin konusunu oluşturur.

Şu hâlde bağımsızlık ve tarafsızlık, haklı olanı haksızdan ayırmak, gerçeği söylemek için (jurisdictio) tanınan bir statü ve yargıcın erdemidir.

Bağımsızlık ve tarafsızlık, belli ölçüde Anayasa güvencesi (md.138 ve 9) altında olduğu halde, özellikle dış baskılar sonucu gölgelendiği gibi kolluk güçlerine ilişkin yargılamalara eklenen öznel değerlendirmeler, mağdur gazetecilerin bağımsız ve tarafsız mahkeme hakkını zedelemektedir.

4- Açık Usul (Aleniyet) ve Çabukluk (İvedilik) İlkesi: Yargısal sürecin açıklığı, gizli adalete karşı başvurucular için güvence oluşturur ve adalete güvenin korunmasını sağlar. Adil yargılamanın bu ilkenin ve, kolluk güçleri yargılamalarında özellikle çabukluk ilkesinin ihlali, sistematik bir uygulamaya dönüşmüş bulunuyor.

5- Yargı Kararlarını Uygulama Yükümlülüğü: Yargı kararlarını uygulama yükümlülüğü, hakkaniyete uygun dava kapsamı içinde yer alır. Düzenli yargı, mağdur için yargıca erişim hakkı olduğu kadar, devlet organları için de yargılamanın örgütlenmesi ve kesinleşmiş/bağlayıcı kararları uygulama yükümlülüğünü de kapsar.

Anayasa’nın açık ve emredici hükümlerine karşın, yargı kararlarını uygulama yükümlülüğünü yerine getirme konusundaki direnç, özellikle kolluk güçlerine yönelik yaptırımın uygulanmasında kendini gösteriyor. Bu çerçevede, adli kontrol seçeneği veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi, mahpusluk durumuna seçenek olarak öngörülen daha ılımlı/ ölçülü yaptırımların kolluk güçlerine, gazetecilere uygulanan yaptırım ise, özgürlükten alıkonulma ile sonuçlanmaktadır.

Bu belirtilenler ışığında; anayasal ve yasal düzlemde demokratik hukuk devleti ve adil yargılanma hakkı güvenceleri bakımından özellikle uygulamada ortaya çıkan sorunlar, şu çelişkili durumu ortaya çıkarıyor:

- Basın ve ifade özgürlüğünü kullananlar, “fikir suçu”! yaratılarak cezalandırılıyor.
- Basın ve ifade özgürlüğünün kullanılmasına konusu suç olan eylem ile engel olanlar yaptırımsız kalabiliyor.

II. ÖZGÜRLÜK-İKTİDAR İLİŞKİSİ

Özgürlükçü anayasa geleneğine göre, önce hak ve özgürlükler düzenlenir; ardından, bunları güvencelemeye yönelik siyasal iktidar aygıtı oluşturulur. Nitekim 1961 ve 1982 Anayasaları, genel esaslara ilişkin hükümlerden hemen sonra, haklar ve özgürlükleri, dört ayrı bölüm altında düzenlemiş ve güvence ilkelerini koymuşlardır. Cumhuriyetin temel organları olarak yasama, yürütme ve yargı ise, üçüncü kısımda ve erkler ayrılığı anlayışı çerçevesinde düzenlenmiş bulunmaktadır.

Buradaki mantık şu: hak ve özgürlükler, ayrı başlıklar altında düzenlenmiş olsa da **bölünmez bir bütün** oluşturur. Devlet yapısına gelince, kuralı koyan (yasama), uygulayan (yürütme) ve uyuşmazlıkları çözen (yargı) **erkler ayrılığı** ilkesi gereklerince düzenlenmesi ölçüsünde hak ve özgürlükler için güvence oluşturur.

Bu çerçevede, özgürlük- iktidar ilişkisi bakımından geçerli olması gereken denge, 1982 Anayasasında iktidar lehine bozulmuş olduğundan, 1987-2004 çizgisindeki değişiklikler, hak ve özgürlük güvencelerini pekiştirici yönde oldu. Buna karşılık, 2007-2017 ekseninde yapılan değişiklikler ve özellikle 2017 kurgusu sırasında, tam tersine, siyasal iktidarı sınırlayıcı düzenekler kaldırıldığı için hak ve özgürlükler, güvencesiz kaldı.

Başka bir anlatımla, anayasal sistematik üzerine ve insan haklarına ilişkin düzenlemeler aynı kaldığı halde, erkler ayrılığı büyük ölçüde biçimsel ve göstermelik kaldığından, özgürlüklere saygı, siyasal iktidarın tercihi bırakılmış oldu.

Gerçekten, yürütme yetki ve görevini tek başına kişiliğinde toplayan Cumhurbaşkanı, parti genel başkanı olmakla, yasamadaki çoğunluğunu da yönlendirici konuma geldi; dahası, yargı erkini de güdümü altına aldı. Bu nedenle, 2017 kurgusunun beş yıllık uygulaması, **Parti Başkanlığı Yoluyla Devlet Başkanlığı ve Yürütme** (PBDBY) olarak adlandırılabilir keyfi bir yönetime dönüştü. Cumhurbaşkanı yardımcısının ve bakanların söylem, eylem ve işlemlerinde Anayasayı ve yasaları dayanak alma yükümlülüğünde oldukları halde, “*Cumhurbaşkanı talimatı*” ile hareket ettiklerini dillendirmeleri, bunun belirgin bir göstergesi oldu.

Bu belirtilenler çerçevesinde şu iki uygulama tarzı ve zihniyet tezahürü, cezasızlıkla doğrudan bağlantılı:

Cumhurbaşkanına hakaret davaları, “basın ve ifade özgürlüklerini bastırıcı ve değersizleştirici” sonuçlar doğurduğundan kolluk güçlerini yetkilerini kötüye kullanma konusunda cesaretlendirmektedir.

“*Ykın, hukuk arkadan gelsin*” (İçişleri Bakanı) “talimatı”! Anayasa yerine kendisini atayan Cumhurbaşkanı talimatı ile hareket eden kişinin kendisinin de Anayasa dışı ve üstelik konusu suç teşkil eden emir verebilmesi, kolluk güçlerini suça teşvik suçudur.

III. KOLLUK GÜÇLERİ VE İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

Kolluk varlık nedeni insan haklarını korumaktır.

Kamu düzeni, insan haklarının saygı gördüğü haklar toplumunda sağlanır. Ne var ki, özellikle

kalıcı kamu düzeni ihlallerine yol açan uygulamalarda kolluk görevlileri, kamu düzenini bozucu resmi işlem ve eylemleri meşrulaştırıcı güç olarak kullanılmaktadır. Cerattepe'den Kazdağları'na Türkiye ekosistemini bozan yatırımları ve faaliyetleri protesto hareketlerinin polis ve jandarma yoluyla bastırılmaya çalışılması, kolluk gücünü çevresel kamu düzenini bozma suçuna alet etmek anlamına gelmekte, çevre savunucularına ve bunları haberleştiren gazetecilere şiddet uygulayan kolluk güçlerinin cezasız kalması, onların amirlerince ve en üstte siyasal iktidar ile özdeşleşen yürütme tarafından korunmasından kaynaklanmaktadır.

Öte yandan, özellikle toplu özgürlüklerin kullanılması sırasında kolluk güçlerinin hazır bulunması, söz konusu hak ve özgürlüklere dışarıdan gelebilecek müdahaleleri engellemek suretiyle toplantı ve gösterilerin düzen içinde gerçekleşmesini sağlamaktır. Ne var ki, kolluk güçleri uygulamada tam tersine özgürlüğün kullanılmasını engellemek için müdahale ediyor; üstelik müdahale, şiddet kullanılarak yapılıyor ve suç işleniyor genel olarak. Bu bakımdan, toplantı ve gösteri yürüyüşleri için sıkça kullanılan “kanunsuz toplantı” kavramı, şiddet kullanımı eşliğinde müdahaleyi kesinlikle haklı kılmaz. Bu husus, İHAM'ın birçok kararında vurgulanmış bulunuyor.

Bu genel uygulama ile cezasızlık politikası arasında doğrudan ilişki var. Soruşturmanın izne bağlı olması ve kolluk güçlerine karşı işlenen suçlara ilişkin kavramların (mukavemet, görevine engel olma gibi) öznel değerlendirmelere açık olması, suç işleyen kolluk güçlerinin cezasızlığı sonucunu doğuruyor.

Öte yandan, şiddet kullanılarak müdahale, siyasal saikle bağlantılı olup, bu da, demokratik toplumu bastırmak ve sönmülmek suretiyle siyasal münavebe (siyasal iktidarın el değiş-tirmesi) yollarını tıkama iradesinin kolluk güçlerine yansımaları olarak görülebilir.

Ayrıca, siyasal liberalizm ve iktisadi liberalizm ayrışması da, kolluk güçlerinin haber ve fikirler karşısında şiddet kullanması, buna karşılık bir tür yağma düzeninin bekçiliğine yönlendirilmesi ile cezasızlık arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. İş cinayetleri ve maden kazaları adı verilen “cinayetler dizisi” bunların başında gelmektedir. Soma'dan Çorlu'ya, Torunlar İnşaatından Amasra'ya uzanan “cinayetler zinciri suçluları” karşısında adil yargılama düzeneği işletilemiyor. Buna karşılık, tam tersine, daha çok bu cinayetleri haberleştiren gazeteciler, mağdurları savunan avukatlar ya da çevre savunucuları yargılanabiliyor.

Kapitalizm veya neo-liberalizm değil, bir tür yağma düzeni bekçiliğine yönlendirilen kolluk güçleri, basın-yayın emekçilerine, savunma mesleği mensuplarına ve çevre savunucularına karşı şiddet kullanmalarını ‘olağan uygulama’! haline getirmiş bulunuyor.

Siyasal liberalizm-iktisadi liberalizm çelişkisi, haliyle, basın mensupları açısından, iktidar yanlısı olup olmama sorunsalında düğümleniyor.

2017 Anayasa kurgusunun Parti Başkanlığı Yoluyla Devlet Başkanlığı ve Yürütme (PBDBY) şeklinde uygulanması, kişi+parti+devlet birleşmesi (füzyonu) sonucunu doğurmuş bulunuyor.

Demokratik hukuk devletine yabancı bir kurgu ve uygulaması karşısında “yandaş olmayan medya mensupları”, daha baştan “namlunun ucundaki gazeteci” konumuna geliyor. Böyle bir de facto yönetimde, ateşleyici konumdaki kolluk gücünün cezai yaptırıma tabi tutulması, istisnai bir uygulama olmaktan öteye geçemez.

İfade özgürlüğünün en geniş olarak kullanılmaya elverişli basın-yayın yaşamında en aza indirilmiş olması, yalnızca kolluk güçleri saldırıları ile sınırlı olmayıp, bunlara “haber ve hakaret çelişkisi” de eklenmektedir.

Şöyle ki; Cumhurbaşkanına hakaret suçu (TCK, md.299), PBDBY kurgusunda uygulanmamak gerekir, zira cumhurbaşkanı söylem ve eylemleri ile parti başkanlığı faaliyetleri iç içe geçmiş bulun-

maktadır. Bu nedenle, hakaret suçlarında TCK 299 değil, madde 125 uygulanması gerekir.

Ne var ki, yalnızca cumhurbaşkanına yönelik eleştiriler, cezai kovuşturma ve soruşturma konusu değil, bürokratlarına yönelik eleştiriler de kovuşturma konusu olabilir; zira Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı gibi Saray bürokratları, kendilerine yöneltilen eleştirileri “Devlete hakaret” olarak algılayabiliyor. Kişi+parti+Devlet birleşmesinin bir sonucu olan bu tehlikeli durum, basın özgürlüğünü boğucu sonuçlar doğurabilmektedir.

Demokratik muhalefeti baskılayarak demokratik siyaset alanını daraltmakla yetinmeyen Cumhuriyet İttifakı, “sansür yasası” olarak adlandırılan bir düzenlemeyi de yürürlüğe koydu. TBMM’de AKP-MHP sayısal çoğunluğu ile kabul edilen 7418 sayılı yasa, “dezenformasyonla mücadele” adı altında internet ve sosyal medyaya ilişkin düzenleme, demokratik toplumu sönmülendirme iradesini yansıtmaktadır. İşte gerekçesi:

“Bu bağlamda, yalan haberi kasıtlı olarak üretme ve yayma eyleminin (dezenformasyon), birey ve toplum iradesini ipotek altına alan ve vatandaşların gerçek bilgiye ulaşma hakkını engelleyen ciddi bir tehdit haline geldiği aşîkârdır. Bu tehdit, aynı zamanda çeşitli özgürlükleri istismar etmek suretiyle başta ifade özgürlüğü ve haber alma özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını engellemeye yöneliktir. Gelişen teknoloji ile birlikte dezenformasyonun vardığı nokta, temel hak ve özgürlükleri korumak adına bu tehditle mücadele etmeyi zorunlu kılmıştır...”

Madde 29 ile öngörülen, “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçu, çok yönlü olarak sorunlu: “Ülkenin iç ve dış güvenliği”, “kamu düzeni” ve “genel sağlık” kavramları, oldukça geniş kapsamlı olup, suçun nesnel olarak çerçevesi olanaksız. “Gerçeğe aykırı bilgi”, çeşitli kamusal sorunlarda neyin “gerçek” olduğunu saptamak kolay olmayıp, tanımı gereği doğru ya da yanlış olamayacak değer yargılarının da cezalandırılması riskini yaratmakla, Anayasa’nın birçok maddesine aykırıdır. Savaş hukukuna özgü ortam ve koşullarda tikel uygulama alanı olan bir suçu olağan hukuk düzenine aktarmak, gazetecilere yönelik bir tehdittir.

Birçok hükmünün iptali için Anayasa Mahkemesi’ne başvuru yapılan yasa, bir bütün olarak değerlendirildiğinde dezenformasyonu önleme adı altında “resmi dezenformasyon” karşısında gazetecilerin toplumu bilgilendirme hakkını daraltmaktadır.

IV. SONUÇ YERİNE: GÖRSEL-İŞİTSEL İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜNÜ İŞLEVSEL KILMAK İÇİN....

Özet olarak; gazetecilere yönelik saldırılar ve cezasızlık sorunu, görüldüğü üzere, son yıllarda yaygın bir biçimde başvurulmuş “düşünce suçu” bağlamında adil yargılamayla bağlantılı sorunlar dizisinde yer almaktadır. Fakat bunlarla sınırlı olmayıp, 2017 Anayasa kurgusunun siyasal münavebe yollarını tıkayıcı uygulamaları bağlamında yer almaktadır.

Hatırlanacağı üzere, bilgilendirme hakkını kullanamamak ve bilgi kirliliği, anayasal ve siyasal kazanımları silme aracı olarak kullanılan 2017 Anayasa değişikliğinin başlıca nedeni oldu. Şu halde, görsel-ışitsel iletişim özgürlüğünü güvencelemenin yolu, demokratik hukuk devletinin asgari gereklerini sağlamaktan geçer.

Bu hedefte, yeniden dikkat çekilmesi gereken husus şudur: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ışığında yorumlanması ve uygulanması gereken Anayasa, hak ve özgürlük güvencelerini de kapsamına alıyor; ama, 2017 değişikliği ile erkler ayrılığı temel ilkeleri büyük ölçüde zedelendiği için kamu makamları hak ve özgürlükleri sistematik ve sürekli biçimde ihlal edebilmektedir. Hak ihlali failleri ise, hukuken veya fiilen sorumluluktan bağışık tutulmaktadır.

Bu nedenle, ifade özgürlüğü güvencelerinin eğreti kalması bir yana, niyet, kanaat ve açıklanmayan düşüncelerin de yaptırıma tabi tutulması ile, aslında savaş ortamında bile koruma altında olan insan haklarının sert çekirdeği bile sürekli ihlal edilebiliyor.

Bugün Türkiye'nin en büyük sorunu "resmi bilgi kirliliği". 2007-2017 eksenindeki Anayasa değişiklikleri, "resmi dezenformasyon" ağı ile gerçekleştirildi. Ama bütün bunların siyasal iktidarın seçimler yoluyla el değiştirmesini önlemeye yeterli olmayacağını farkedenden Cumhuriyet İttifakı, bu kez 7418 sayılı "sansür" yasası ile, doğru ve gerçek bilgilerin, "resmi dezenformasyon" yoluyla yayılmasını önleme yolunu denemeye başladı.

Yargının iş yükünün ve Türkiye'de hukuk sistemiyle ilgili sorunların kayda değer bir bölümü; OHAL'in yarattığı türden hukuksuzluklar, Terörle Mücadele Kanunu'nun yorumu ve Cumhurbaşkanına hakaret suçunun varlığı (ve yorumu) örneklerinde görüldüğü gibi, kamusal erklerin, Anayasa ve yasa dışı uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Oysa, "hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz" (md.6/son). Bu yasağın da içinde bulunduğu bir dizi emredici Anayasa maddesinin ihlali aracılığıyla yargı sürecinin siyasal amaçlarla işletilmesi, sadece anayasal hakların çiğnenmesine yol açmamakta; aynı zamanda yargının iş yükünün artması sonucunu doğurup, gerçek uyuşmazlıklara ayrılması gereken zamanı ve enerjiyi çalmaktadır.

Kuşkusuz, görsel-işitsel iletişim özgürlüklerinin kullanılmasını "düşünce suçuna dönüştürme" uygulamasına son vermek ve bu özgürlük öznelerine yönelik saldırıları yaptırıma tabi tutmak için adil yargılanma hakkı gerekleri içselleştirilmelidir. Bu ise, erkler ayrılığını ve bu çerçevede yargı bağımsızlığını gerekli kılar. Demokratik hukuk devleti ereğinde gerçekleştirilecek bir Anayasa değişikliği, görsel-işitsel iletişim özgürlüğünü güvence altına almak için gereklidir, ancak yeterli değildir. Özgürlük-iktidar ilişkisi ve kolluk güçlerinin varlık nedeni üzerine de ciddi bir zihniyet değişikliğine ihtiyaç vardır. Bir kısır döngü olarak görülebilir ancak, bu süreçte temel işlevi, yine görsel-işitsel iletişim özgürlüğü görecektir. Zira, anayasal bilgilenme hakkı ve duyarlı kamuoyunun oluşması, basın özgürlüğünün kullanılabilmesi ölçüsünde gerçekleşebilecektir. Bu süreçte, basın için kullanılan dördüncü erk nitelemesi, özgürlük alanını iktidar alanına taşıma yanılgısını beraberinde getirme riskini taşır. Bu nedenle, görsel-işitsel iletişim özgürlükleri, en etkili hak ve özgürlükler yelpazesi, bu özelliğiyle de bütün hak ve özgürlükler için koruyucu faaliyetler bütünü olarak nitelenebilirse de, 'erk' nitelemesi, yanıltıcı sonuçlara götürebilir.

Fotoğraf: Uğur Şahin

IV. DEPREM ve BASIN

6 Şubat 2023 tarihinde sabaha karşı gerçekleşen depremlerde tarihimizin en büyük yıkımını yaşadık. Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman, Diyarbakır, Adana, Gaziantep, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa başta olmak üzere tüm Türkiye'nin etkilendiği depremlerde resmî açıklamalara göre 51 bine yakın insan hayatını kaybetti. Engelli kalan insan sayısı belirsizliğini korurken yüzlerce yetişkin insan ve çocuk ise kayıp. Deprem tehlikesi bilim insanları ve uzmanlarca defalarca söylenmesine karşın iktidarın rantsal dönüşüm odaklı inşaat anlayışı neticesinde imar ve şehircilik ilkelerine aykırı yapılan binalar yurttaşlara mezar oldu. Deprem sonrasında bölgeye ulaşamayan arama kurtarma ekipleriyle depremzedelere ulaşmayan yardımların arkasından ise çok sayıda skandal ortaya çıktı.

Deprem hiç kuşkusuz öncelikle bölgedeki yerel basını vurdu. Türkiye Gazeteciler Federasyonu'nun açıklamasına göre depremde 26 gazeteci ve basın çalışanı hayatını kaybetti. Depremde hayatını kaybeden basın mensuplarını anıyor, ailelerine ve sevenlerine başsağlığı diliyoruz.

1. Ayşe Figen Arlı (İskenderun Ses)
2. Aziz Çevik (Manşet)
3. Burak Alkuş (Adıyaman Ses)
4. Burak Milli (AA / Hatay)
5. Gökhan Aklan (İHA / Hatay)
6. Hidayet Özdemir (Gazeteci -Yazar)
7. İskender Korkut (Mercan TV)
8. İzzet Nazlı (DHA/Hatay)
9. Kemal Öner (Adıyaman Telgraf)
10. Meltem Özgen (TV sunucu/Adana)
11. Muhammed Akan (Adıyaman Haber)
12. Mustafa Yüzbaşıoğlu (Bugün)
13. Neşet Alkan (Haber Ekspres)
14. Ruhi Akan (Jet Haber)
15. Yunus Emre Doğan (Mercan TV)
16. Zübeyir Pektaş (Halkın Sesi)
17. Fatih Bayın (Radyo Tek)
18. Erhan Yılmaz (23 Temmuz Gazetesi)
19. H. Seid Okay (Hatay)
20. Mehmet Tekin (Özyurt Gazetesi)
21. Berkay Akay (Hatay)
22. Fatih Nalbantbaşı (Maraş Gündem)
23. İsmail Hakkı Koçak (Adıyaman)
24. İsmail Karaoğlu (Antakya Gazetesi)
25. Rafi Sümbültepe (Arsuz Gazeteciler Cemiyeti Başkanı)
26. Barış Can Tabakçı (Adıyaman)

Can kayıplarıyla beraber bölgede yaşayan pek çok gazeteci yaralandı, yakınlarını, evini ve işyerini kaybederek depremzede oldu. Çok sayıda basın kuruluşunun binası ve matbaa depremde yıkıldı yahut ağır hasar aldı. Ekipmanlar enkaz altında kaldı. Bölgedeki gazeteciler uzun süre elektrik ve internete ulaşamadı.

Depremi hemen ardından ulusal ve uluslararası medya bölgeye akın etti. Arama kurtarma çalışmalarının devam ettiği ilk iki hafta, deprem bölgesinde halkın sesi basın oldu. Bir yanda haberleri aktaran basın mensupları diğer yanda halkın ihtiyaçlarına ulaşmasına da aracı oldu. Ancak depremin hemen peşine bölgede başlayan yağma iddiaları ve özellikle Suriyeli sığınmacılara dönük nefret söylemiyle yükselen sivil şiddet olayları ile kolluğun işkence vakaları bölgede ciddi bir can güvenliği riski yarattı. Gazeteciler bu can güvenliği riski altında, son derece zor şartlarda haber takibi yaptılar. Özellikle 8 Şubat 2023 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 6785 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 3 ay süreyle ilan edilen olağanüstü hal ilanı, kolluk kuvvetlerince basının haber takibi yapmasına engel olmak amacıyla kullanıldı. Enkaz altında kalan yurttaşların yardım çağrılarını ilettiği sosyal medya platformlarına erişim engellendi. Günlerce mobil operatörler üzerinden erişim sağlanamadı. Bu dönemde 2022 Ekim ayında yürürlüğe giren TCK 217/A ‘halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma suçu’ da aktif şekilde gazetecilere karşı kullanıldı. Tutuklamadan fiili gözaltına, fiziki saldırıdan işten çıkarmaya kadar her çeşit müdahaleye maruz kalan gazetecilerin yaşadıklarını böylesi büyük bir toplumsal kriz özelinde incelemenin elzem olduğunu düşünüyoruz.

6 Şubat 2023 tarihli depremlerin ardından elimize ulaşan verilere göre en az,

- **2 gazeteci** TCK 217/A “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçlamasıyla tutuklandı.
- **6 gazeteci** gözaltına alındı.
- **4 gazeteci** ifadeye çağrıldı.
- **18 gazeteci** kimisi linç girişimine varan fiziki saldırıya maruz kaldı.
- **21 gazeteci**nin ise haber yapması tehdit edilerek engellendi.
- **3 gazeteci**nin iş akdine son verildi veya istifaya zorlandı.
- RTÜK, deprem ile ilgili yayınlar nedeniyle toplamda **4.324.251,00 TL idari para cezası ve**

beş kez yayın durdurma kararı verdi.

Bu süreçte basına yönelik ihlal olaylarını detaylandırmak gerekirse:

- Depremi ilk günü 6 Şubat’ta Artı TV ve Tigris gazetesi muhabirleri olan üç gazeteci Bağlar’da çöken bir binanın yakınında çekim yaparken sivillerin taşlı ve sözlü saldırısına maruz kaldı.
- 6 Şubat günü RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin, deprem bölgesindeki gazetecileri “moral bozucu yayın yapmak kimsenin haddi değildir” diyerek hedef aldı.
- 7 Şubat günü Evrensel gazetesi Adana Muhabiri Volkan Pekal, Adana Şehir Hastanesi’nde görüntü almaya çalışırken “izinsiz çekim yaptığı” gerekçesiyle gözaltına alındı. Evrensel’in aktardığına göre, polisler Volkan Pekal’e görüntü çekmenin Valilik tarafından yasaklandığını söyledi. Polislerden yasak kararını göstermelerini isteyen Pekal bunun üzerine “**Sözlü talimat var**” yanıtı aldı. Hastanedeki polis merkezine götürülen Pekal, işlemlerin ardından serbest bırakıldı.
- Foto Muhabiri Refik Tekin ve Ensar Özdemir 7 Şubat’ta Diyarbakır’da enkaz alanlarında gazetecilerin çalışmasına izin verilmediğini ve “AFAD’ın talimatı var” veya “İletişim Başkanlığı’ndan onayınız yok” denilerek polislerce alandan uzaklaştırıldıklarını yazdı.
- 7 Şubat günü İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Kahramanmaraş merkezli depremlerle ilgili sözlerini gerekçe göstererek TELE1 genel yayın yönetmeni Merdan Yanardağ ve gazeteci, yazar Enver Aysever hakkında soruşturma başlattı. AA’nın haberine göre; soruşturmaya, Yanardağ’ın katıldığı televizyon programında, Aysever’in de sosyal medya paylaşımında kullandığı ifadeler gerekçe gösterildi. Yanardağ, 10 Şubat sabahı adliyede ifade verdiğini ve yurt dışı çıkış yasağı ile serbest bırakıldığını söyledi.
- K24 TV Muhabiri Siddik Eren 7 Şubat’ta Diyarbakır Galeria İş Merkezi’ndeki enkaz alanında görüntü çekerken yüzü maskeli bir polisin kendisiyle argo bir dille konuşmaya başladığını, ‘Ne

arıyorsun?’ diyerek üzerine yürüdüğünü ve gazeteci olduğunu söylemesine karşın ite kaka dışarı atıldığını beyan etti.

- 7 Şubat tarihinde Diyarbakır Bağlar ilçesinde bulunan Cengizler Apartmanı enkazını takip eden gazeteciler alandan uzaklaştırıldı. Yıkımın olduğu bölgelerde haber takibi yapan gazetecileri Genel Bilgi Taraması’ndan (GBT) geçiren polis, nerede çalıştığını sorduğu gazetecilere konuşan depremzedeleri de gözaltına almakla tehdit etti.

- 8 Şubat’ta OHAL ilanının ardından fiili olarak yerli gazetecilere turkuaz, yabancı basın mensuplarına ise akreditasyon şartı getirildi. Gazetecilerin İletişim Başkanlığı Bölge Müdürlüğüne başvurması talep edildi. Aynı gün Şanlıurfa’nın Birecik İlçesi’nde yıkılan bir binayı çekmeye çalışan MA muhabiri Mahmut Altıntaş ve Jinnews muhabiri Sema Çağlak turkuaz basın kartları olmadığı gerekçesiyle gözaltına alındı. Gazeteciler ifadeleri alındıktan sonra serbest bırakıldı.

- 8 Şubat günü Amed Radyo TV’nin Diyarbakır’da canlı yayınına müdahale eden polis kameranın kayıt düğmesinden yayını kapattı. Aynı gün konuya dair radyonun Twitter hesabından yapılan paylaşım Twitter tarafından kaldırıldı, sonra da kanalın hesabı 11 saat boyunca askıya alındı. Hesap daha sonra yeniden açıldı.

- 8 Şubat’ta MA Muhabiri Mehmet Güleş röportaj yaptığı kişiyle birlikte Diyarbakır’da “halkı kin ve düşmanlığa tahrik” şüphesiyle gözaltına alındı. 9 Şubat’ta ifade veren Güleş’e röportaj yaptığı yurttaşın “AFAD yok, UMKE yok” sözleri soruldu. Güleş ve röportaj veren kişi savcılıktan TCK 217/A, yani “halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma” suçu kapsamında adli kontrol şartıyla hakimliğe sevk edildi. Sulh ceza hakimliği Gazeteci Güleş ve arama kurtarma personeli olduğu öğrenilen şahsı yurt dışı çıkış yasağı ve haftanın her günü imza şartıyla serbest bıraktı.

- 8 Şubat’ta arama kurtarma çalışmalarının henüz başladığı sıralarda göçük altında kalan yurttaşların yardım çağrısı ilettiği sosyal medya platformlarına yönelik bant daraltma uygulaması yapıldı. Uygulama, Ulaştırma ve Altyapı Bakan Yardımcısı Ömer Fatih Sayan’ın Twitter Küresel Hükümet İlişkileri Başkanı John Hughes ile Twitter Türkiye’den Sorumlu Kamu Politikaları Direktörü Ronan Costello ile video konferans ile bir toplantı gerçekleştirdiğini açıklamasından sonra 9 Şubat saat 02:00 civarı sona erdi. Sayan, Twitter yetkililerinin dezenformasyonla mücadelede Türkiye ile daha fazla iş birliği içerisinde olma sözünü verdiğini söyledi. Ulaştırma Bakanı Adil Karaismailoğlu 7 Nisan 2023 tarihinde Habertürk yayınında bu hususta gelen sorulara “Gerekli bir durum vardı ki bu yapıldı. Yapılması gereken bir konuydu.” sözleriyle karşılık verdi.

- Gazeteci İrem Afşin ise Şanlıurfa’ya vardığı 7 Şubat’ta kendilerine çekimler sırasında önce yardımcı olan kolluk görevlilerinin 8 Şubat’ta gelen olağanüstü hal ilanı ile birlikte çekim yapmalarını engellemeye başladığını bildirdi.

- Depremi haberleştirmek üzere 8 Şubat’ta Türkiye’ye gelen LePoint Muhabiri Guillaume Perrier’in, Kasım 2022 tarihli bir idari karar uyarınca “milli güvenlik” gerekçesiyle ülkeye girmesine izin verilmediği ortaya çıktı.

- Gazeteci Mir Ali Koçer’in, 9 Şubat’ta Kahramanmaraş’ta arama-kurtarma çalışmalarındaki koordinasyon eksikliğini “4 gündür sivil yurttaşlar arama-kurtarma çalışması yürütüyorlar” sözleriyle eleştiren bir depremzede ile yaptığı röportajı, “Devlet burada” diyen bir polis memuru tarafından engellendi.

- Etkin Haber Ajansı’nın (ETHA) Twitter hesabına Türkiye’den erişim 9 Şubat’ta engellendi. ETHA çalışanları engelleme kararının depremle ilgili paylaşımları nedeniyle alındığını bildirdi. Aynı gün Yeni Şafak çalışanı Taha Hüseyin Karagöz, ETHA muhabiri Elif Bayburt’u “terör örgütü propagandası” yapmakla suçlayıp Twitter’da hedef gösterdi. Gazetecinin fotoğrafını ve basın kartını uzaktan çekip sosyal medyada paylaşan Karagöz, ETHA’nın geçmiş tarihli tweetlerini

paylaşarak deprem bölgesinden “yanlış, çarpıtılmış, manipülatif içerikler nasıl mı üretiliyor?” ifadelerini kullandı.

- Hatay’da bulunan Halk TV Muhabiri Fırat Fıstık ise 9 Şubat’ta yalnızca bir saat içerisinde birçok kez hiçbir belge gösterilmeden “çekim yasak” diyerek jandarma personeli tarafından engellendiğini bildirdi.

- 9 Şubat tarihinde Adalet Bakanı Bekir Bozdağ’ın Diyarbakır programını takip eden Sur Ajans Muhabiri Arif Bulut, akredite olmadığı gerekçesiyle alandan uzaklaştırıldı.

- Sunduğu programda “Ders çıkarmak gerek” diyerek konuğuna isyan eden Show TV Sunucusu Dilara Gönder, istifa ettiğini 9 Şubat tarihinde duyurdu.

- Malatya’da bulunan Halk TV Muhabiri Ferit Demir, 10 Şubat’ta birisi üzerinde Ankara TEM Şube yazılı iki polis memuru tarafından hedef gözetilerek engellendiğini ve akabinde tekmeli saldırıya uğradığını canlı yayında aktardı. İletişim Başkanlığı, Malatya’da görev yapan Demir’in açıklamasını, 10 Şubat tarihli “Dezenformasyon Bülteni”nde yalanlandı.

- Kahramanmaraş’ta bulunan Kazım Kızıl ise 10 Şubat’ta basın kartını göstermesine rağmen çekim yapmasının çevik kuvvet tarafından sözlü ve fiziksel olarak engellendiğini ve çevik kuvvet kendisini çevredeki kişilere hedef gösterdiğini sosyal medya hesabından duyurdu.

- Halk TV Muhabiri Şirin Payzın da 10 Şubat tarihinde bağlandığı programda Antakya’da saldırıya uğradığını söyleyerek, enkaz yakınlarındaki yayınları sırasında “normal vatandaş görüş-tüsünde” insanların kendilerini engellemeye çalıştığını anlattı.

- Fox TV Muhabiri Sevgi Şahin ve Kameraman Ömür Dikme, Kahramanmaraş’ın Pazarcık ilçesinde 10 Şubat tarihindeki yayın sırasında çevrede bulunan kişilerin saldırısına uğradıklarını anlattı.

- Gazeteci Rabia Çetin, 11 Şubat günü Adıyaman’da bulunan Umut Sitesi enkazında gazeteci olduğunu fark eden korucular tarafından linç girişine uğradığını aktardı. Yaklaşık 15 kişilik bir grubun saldırısına uğrayan gazeteci, saldırganlardan depremzedeler tarafından kurtarıldığını anlattı.

- Hatay’da bulunan Gazeteci Zübeyde Sarı, 11 Şubat’ta arama kurtarma çalışmalarının sonlandırıldığı noktalarda enkaz kaldırma çalışmalarını takip etmesinin engellendiğini bildirdi.

- Artı Gerçek Muhabiri Yağmur Kaya 11 Şubat’ta yayın sırasında Malatya Yeniköy Garajında bölgedekiler tarafından linç girişimine maruz kaldığını aktardı.

- Serbest Gazeteci Arzu Efeoğlu, 11 Şubat tarihinde Gaziantep’te Şehitkamil 8 Şubat Parkında kendi imkanlarıyla çadır kuran halka röportaj yaparken üç kişinin sözlü saldırısına uğradığını söyledi. Efeoğlu ayrıca bölgede sıradan yurttaşların kendilerinden kimlik ve akreditasyon göstermelerini istediklerini söyledi.

- 11 Şubat 2023 tarihinde Adıyaman’dan canlı yayına bağlanan CNN Türk muhabiri Serdar Er, kurtarma anını anlatırken bir depremzedenin saldırısına uğradı.

- Gazeteci Anıl Olcan da 11 Şubat’ta paylaştığı tweetinde Hatay’da çekim yaparken bir polisin ve vatandaşların saldırısına maruz kaldığını anlattı. “Polis kameramın bataryalarını, hafıza kartını, hard diski ve basın kartımı ateşe atarak yaktı. Hakkında şikayetçi olacağımı söylediğim saldırgan polis sırtı sıvazlanıp alandan uzaklaştırıldı” diye Olcan, linç edilme riski altında olduğunu söyleyen askerler tarafından güvenli bir alana götürüldüğünü belirtti.

- Diyarbakır’da haber takibi yapan gazeteci Ahmet Kanbal ise 11 Şubat tarihinde bir korucu tarafından engellenmeye çalışıldığını belirtti.

- Gazeteci Hatice Kamer 11 Şubat tarihinde basın kartı olmasına rağmen akreditasyon olmadığı gerekçe gösterilerek Diyarbakır’da bir enkaz noktasına izin verilmediğini bildirdi.

• 12 Şubat günü Gazeteci Gülbahar Altaş, Diyarbakır Sümer Park'ta kurulan çadırlarda kalan insanlar arasında çıkan tartışmayı görüntülemeye çalıştığı sırada vatandaşlar tarafından engellendi.

• 12 Şubat tarihinde Gaziantep İslahiye'de, ekibiyle birlikte çekim yapan Gazeteci Şilan Çelik, engelli oğlu için çadır isteyen bir kadınla röportaj yaptığı sırada dört sivil erkek tarafından hedef gösterildiğini duyurdu.

• 15 Şubat'ta Hatay Defne'de bulunan Tele 1 Muhabiri Hazal Güven, Kameraman Umutcan Yitük ile seyir halindeyken yollarının yağmacılar tarafından kesildiğini ve silahlı kişilerden sonra kurtulduklarını bildirdi.

• 16 Şubat tarihinde, Kahramanmaraş'ta 250'den fazla kişinin yaşamını yitirdiği Ebrar Sitesi önünde Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı Hayrettin Güngör'e soru sormak isteyen Fox Haber Muhabiri Gülşah İnce, Güngör'ün korumaları tarafından fiziksel olarak engellendi.

• 16 Şubat günü Antakya ilçesine bağlı Narlıca mahallesindeki toplu gömü alanları yakınında çekim yapmak isteyen üç Yunan Gazeteci Kyriakos Finas, Victoras Antonopoulos ve Konstantinos Zilos, Diyanet İşleri Personeli ve askerler tarafından çekim yapmamaları için uyarıldıktan sonra bekletildiklerini, ekipmanlarına el konulduğunu ve ekipmanlarını ancak ertesi gün parçalanmış bir şekilde aldıklarını iddia etti.

• 16 Şubat tarihinde Gazeteci Cem Seymen, CNN Türk'teki görevinden istifa ettiğini duyurdu. Deprem eleştirileri nedeniyle istifasının istendiğini ifade eden Seymen, "Kanalın bu konudaki tavrı ortada" dedi.

• 17 Şubat tarihinde Gazeteci Mir Ali Koçer, Diyarbakır'da gerçekleştirilen arama kurtarma çalışmaları sırasında yaptığı haberler ve sosyal medya paylaşımları gerekçe gösterilerek, TCK 217/A maddesinde düzenlenen "halka yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçlamasıyla ifadeye çağrıldı. Koçer'in Twitter hesabının anayasaya aykırı şekilde "sanal devriye" olarak nitelendirilen açık kaynak araştırma raporu çalışması sonucu ifadeye çağrıldığı ortaya çıktı.

• TV100 magazin müdürü Birsan Altuntaş, Oktay Kaynarca ve Kenan İmirzalıoğlu'nun, 'Tek Yürek Türkiye' bağış gecesine kabul edilmediğini yazdığı yazının ardından işten çıkarıldı ve habere erişim engeli geldi.

• 18 Şubat tarihinde İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ile ilişkili olduğu düşünülen "Ebabil Harekatı" adlı bir internet hesabı, Adıyaman'da kendilerine yardım gelmediğini anlatan depremzedelerle yaptığı haberi yayınlanan Deutsche Welle Türkçe Muhabiri Alican Uludağ'ı Twitter'da hedef göstererek, "Alman ajanı" olmak "Aleviler üzerinden manipülasyon yapmak" ile suçladı.

• 22 Şubat'ta Kahramanmaraş'ta bulunan Gazeteci Gökçer Tahincioğlu, asbestli molozların dere yatağı ve havzasına döküldüğü alanı Özgür Zeren ile birlikte görüntülerken askerlerin kendilerine müdahale ettiğini ve çekimi sonlandırdığını paylaştı.

• 22 Şubat'ta Halk TV muhabiri Seyhan Avşar, Hatay'da yağma iddiasıyla gözaltına alınıp Altınöz Jandarma Karakolu'nda uğradığı işkence nedeniyle öldürüldüğü iddia edilen bir genç hakkındaki haberinden dolayı İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, tarafından hakkında soruşturma başlatıldığını duyurdu.

• 22 Şubat'ta İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, deprem sonrasındaki koordinasyonun yetersiz olduğu ve yardımların geç kaldığı yönünde haberler yapan ve aralarında Deutsche Welle'nin de bulunduğu yayın kuruluşlarını ve gazetecileri "yalancılık" ve "iftira" ile itham etti.

• 23 Şubat'ta elinde çekiç bulunan bir kişi, Halk TV muhabiri Ferit Demir'e Malatya'daki canlı yayında saldırı girişiminde bulundu.

• 26 Şubat'ta Gazeteci Ceyda Bostancı, deprem bölgesinde çadır ihtiyacı sürerken Kızılay'ın

çadırları Ahbap Derneği'ne satmasına yönelik Kadıköy'de düzenlenen protestoyu takip ederken gözaltına alındı. Aynı eylemde haber takibinde bulunan Gazeteci Emre Orman ise polislerce engellendi. Aynı eylem sırasında bir polisi memuru, İleri Haber'den Gazeteci İzel Sezer'in boğazını sıktı.

- 27 Şubat'ta Osmaniye'de "Mutlu Şehir Osmaniye" internet sitesinin yöneticisi Gazeteci Ali İmat ve kardeşi Gazeteci İbrahim İmat, depremzedelere yardım için gelen çadırların bekletildiğine ilişkin yaptıkları paylaşımlar gerekçe gösterilerek gözaltına alındı. Sulh Ceza Hakimliğine çıkarılan Ali ve İbrahim İmat hakkında, Türk Ceza Kanunu'nun "Yanılıcı bilgiyi alenen yayma suçu" başlığını taşıyan ve sansür yasası olarak bilinen 217/A maddesi kapsamındaki suçu işledikleri gerekçesiyle tutuklama kararı verildi. Gazeteci kardeşler 30 Mart'ta tahliye edildi.

- 11 Mart tarihinde Gazete Duvar Muhabiri Fırat Bulut, Bingöl Cumhuriyet Başsavcılığının kararıyla deprem bölgesinden gelerek Ankara Esenboğa Havalimanına indiği sırada gözaltına alındı. Bulut, deprem haberleri gerekçesiyle TCK 217/A "halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" suçundan ifade verdikten sonra serbest bırakıldı.

- 23 Mart 2023 tarihinde Nûjinha Muhabiri Medine Mamedoğlu dijital medyada yaptığı haber paylaşımları gerekçe gösterilerek açılan soruşturmada "halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme" iddiasıyla savcılığa ifade verdi.

- RTÜK, deprem ile ilgili yayınlar nedeniyle deprem sonrasındaki 22 Şubat 2023 tarihli ilk toplantıda Üst Kurul, FOX TV'de yayımlanan "Orta Sayfa" programında moderatörün AFAD'ın yardımları engellediğine yönelik sözleri nedeniyle yayıncı kanala üst sınırdan idari para cezası yaptırımı uyguladı. Halk TV'ye, TİP İstanbul Milletvekili Ahmet Şık'ın katıldığı "Büyük Felaket Özel Yayın" programı nedeniyle "Yayın hizmetleri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlık ve bağımsızlığına, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılaplarına aykırı olamaz." ilkesinin ihlali nedeniyle üst sınırdan 5 kez program durdurma cezası kesti. Ayrıca Halk TV'ye bölgede "sistematik yağmacılık ve hırsızlık yapıldığı iddiaları" nedeniyle üst sınırdan idari para cezası verdi. RTÜK, TELE1'de "18 Dakika" programında yayıncılık ilkelerinin ihlal edildiği gerekçesiyle üst sınırdan idari para cezası ve yine üst sınırdan 5 kez program durdurma cezası uyguladı ve "Forum" programında ise teyit edilmemiş kulaktan dolma bilginin gerçekmiş gibi anlatıldığını belirterek üst sınırdan idari para cezası yaptırımı uyguladı.

- 8 Mart 2023 tarihli toplantısında RTÜK, Habertürk'e Fatih Altaylı'nın tarafından RTÜK'ten gelen talimatla deprem için yapılacak ortak yayının iptal edildiğine dair anonsu nedeniyle tarafsızlık ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle idari para cezası verdi

- 22 Mart 2023 tarihli kararlar ile Halk TV'ye Kayda Geçsin programında Turhan Çömez'in İskenderun'da jeneratör çalışmadığı için solunum cihazına bağlı insanların öldüğünü açıklaması nedeniyle tarafsızlık ilkesini iddia ettiği gerekçesiyle idari para cezası verdi. Fox TV'ye Orta Sayfa programında dere yatağındaki yapılaşmanın ve yurtdışından aldığı ödeneklere karşın ıslah çalışması yapmayan Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesinin eleştirilmesi nedeniyle küçük düşürme gerekçesiyle idari para cezası verdi. Aynı haber nedeniyle 5 Nisan 2023 tarihli kararla Merdan Yanardağ ile Prof. Dr. Emre Kongar'ın 18 Dakika programına da idari para cezası kesti.

- 5 Nisan 2023 tarihli bir başka kararla ise Ayşenur Arslan'ın sunduğu programda konuk Turgut Kazan ile deprem sonrası "can pazarında vinç ticareti" haberini değerlendirmeleri ve ölen sayısının farklı gösterilmesini eleştirmeleri nedeniyle idari para cezası verdi.

21 Nisan 2022 Basın meslek örgütlerinin sansür yasasına karşı düzenlediği Şişhane eylemi. **Fotoğraf: Vedat Arık**

V. MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ

Geride bıraktığımız bir yıllık süreçte basına dair çok önemli mevzuat değişiklikleri yapıldı. Bunların başında hiç kuşkusuz ‘Sansür Yasası’ olarak nitelendirdiğimiz 7418 sayılı Basın Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun geliyor. Uzun süredir iktidar cephesinden ‘dezenformasyon’un suç olarak düzenleneceğine dair söylemler yükseliyordu. 27 Mayıs 2022 tarihinde yasa teklifinin TBMM’ye sunulması ile başlayan tepkiler yasanın kabul edildiği 13 Ekim 2022 tarihine kadar devam etti. Bu süreçte TGS’nin içinde bulunduğu basın meslek örgütleri başta olmak toplumun tüm kesimlerinden ve sosyal medyadan “Sansür Yasasına Hayır” kampanyaları örgütlendi.

Yasanın TBMM’ye sunulduğu gün, yasa ile kurulan baskıcı sistemin yapı taşı olan ‘Basın Ahlak Esasları’ da Basın İlan Kurumu tarafından 28 sene sonra yenilenerek kapsamı genişletildi. Sansür Yasasının kabulünün ardından yasaya bağlı olarak Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliği ve Basın Kartı Yönetmeliği yenilendi ve Sosyal Ağ Sağlayıcı Hakkında Usul ve Esaslar yayınlandı.

A. 216 sayılı Basın Ahlak Esaslarına Dair Genel Kurul Kararı

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrası Milli Birlik Komitesince, hükümeti tutan-tutmayan gazete ayırımını ortadan kaldırmak ve resmî ilanların adil dağıtımı için çıkarılan 195 sayılı Kanun ile Basın İlan Kurumu kurulmuştur. Bu kanunun 49. maddesinde müeyyideler düzenlenmiştir. Bu maddeye göre BİK Genel Kurulunca çıkarılacak “Basın Ahlak Esasları”na aykırı hareket eden yayınlara yaptırım uygulanacaktır. Bu doğrultuda 1961, 1964 ve 1994 yıllarında BİK Genel Kurulu kararları yayımlanmıştır.

Özellikle 2018 Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle Basın Ahlak Esasları, resmî ilan kesme cezalarının ana dayanağı olmuştur. Esasların içerdiği muğlak düzenlemeler, özellikle editoryal özgürlüğe

sahip basına yönelik bir ekonomik yaptırım aracı haline getirildi. Bu nedenle bu cezaların ifade ve basın özgürlüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle Cumhuriyet, Evrensel, Sözcü ve BirGün gazeteleri tarafından bireysel başvuruda bulunulmuştur. Neticede AYM, ilan kesme cezalarının dayanağı olan 195 sayılı Basın İlan Kurumunu Teşkiline Dair Kanunun “Müeyyide” başlıklı 49. Maddesinin yapısal sorun teşkil ettiği ve çıkarılma amacının ötesine giderek basın mensupları üzerinde caydırıcı etkiye dönüşme aracı haline geldiğini tespit etmiştir. AYM, Basın Ahlak Esaslarının BİK’e sınırları belirlenmemiş bir yol sunan kurallar zinciri olduğu ve bu nedenle sınırlarının çerçevesi çizilmesi, belirli bir açıklık ve kesinlikte olan ifadelerle kanun maddesi şekli ve maddi yönden yeniden düzenlenmesi gerektiğine karar vermiştir⁹.

Buna karşın 28 yıl boyunca yürürlükte kalan 1994 tarihli Basın Ahlak Esasları 27 Mayıs 2022 tarihinde BİK Genel Kurulunda 216 sayılı karar ile yenilenmiştir¹⁰. 6 Temmuz 2022 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan kararla, ahlak esaslarının sayısı artarken, kapsam eskisinden de daha belirsiz bir hale gelmiştir. Örneğin Kararın 16. Madde düzenlemesi şu şekildedir: **“(1) Din ve dini duygular yahut dinen kutsal sayılan değerler istismar edilemez ve kötüye kullanılamaz. (2) Genel ahlaka aykırı yayın yapılamaz. (3) Toplumun temeli olan aile yapısını bozmaya yönelik ve ailenin korunmasına aykırı yayın yapılamaz. (4) Türk toplumunun ortak millî ve manevi değerlerini zayıflatmaya yönelik yayın yapılamaz”**. Görüldüğü gibi zaten halihazırda belirsiz olan kavramlar basının “ahlak” esasları olarak belirlenerek, her devre göre farklı kullanıcılar elinde farklı yorumlara yol açacak bir silaha dönüştürülmüştür.

Bu düzenlemelere dayanarak gazetelerin resmî ilan ve reklam hakkı kesilebildiği gibi 7418 sayılı Kanun uyarınca Basın Kanunu’na Ek Madde 6 ve 2023 tarihli Basın Kartı Yönetmeliği uyarınca gazetecilerin basın kartının iptalinin ana kaynağı Basın Ahlak Esasları oldu. Böylece Basın Ahlak Esasları, bir yandan basın kuruluşu üzerinden ekonomik yaptırım aracı özelliğini korurken bir yandan da gazetecilerin basın kartının iptali ile yıpranma hakkını kaybetme riski altında bırakıldığı bir baskı sistemi kuruldu. Hem kurumsal sansürün hem de otosansürün önünü açıcı bu tür basın özgürlüğünü ihlal eden düzenlemeler, TGS ve Gazeteciler Cemiyeti tarafından yargıya taşındı. Düzenlemelerin kapsamının belirsiz olduğu ve basın özgürlüğünün kanunilik ilkesi yok sayılarak BİK eliyle sınırlandırıldığını savunduğumuz davada, 195 sayılı Kanunun 49. maddesinin anayasa aykırılığı nedeniyle Anayasa Mahkemesine itiraz edilmesini talep ettik. Danıştay 10. Dairesi 2022/5473 E. dosyasında inceleme devam etmektedir. Daire, yürütmeyi durdurma talebini ise gerekçesiz şekilde oy çokluğu ile reddetmiştir. Karşı oy kullanan iki hakim ile Danıştay tetkik hakimi, 195 sayılı Kanunun 49. maddesinin Anayasa’ya aykırı olduğu görüşündedir. Karara karşı Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu önündeki itirazımız incelenmektedir.

Dava dosyasına BİK tarafından sunulan cevap dilekçesinde Basın Ahlak Esasları’na ilişkin verilen şu sayısal verilerin de düzenlemelerin ne kadar etkin kullanıldığının göstergesi olarak sunmak isteriz. BİK verilerin detaylarını dosyaya tablo olarak sunmuştur. **Tablo 1** ve **Tablo 2**’den bu verilere ulaşabilirsiniz.

“BİK 30. Dönem Yönetim Kurulu göreve geldiği Ağustos 2019’dan başvuruları gündeme almayacağını duyurduğu Ağustos 2022’ye kadar toplamda 315 dosyayı karara bağlamıştır. Karara bağlanan dosyaların 57’si (%18,09) Kurumun resen incelemeye aldığı dosyalar, 258’i (%81,09) ise şikayet üzerine incelemeye aldığı dosyalardır. Karara bağlanan 315 dosyanın 137’sinde (%43,49) herhangi bir müeyyide uygulanmamasına karar verilmiştir. 178 dosyada (%56,51) ise müeyyide uygulanmıştır.”

9 Karar incelemesi için “Yargılamalar” başlığı “AYM-AİHM Kararları” bölümüne bakınız. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 10/3/2022 tarihinde, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. ve diğerleri (B. No: 2016/5903) başvurusu, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/5903>
10 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/07/20220706-12.pdf>

Tablo 1: Müeyyide Durumuna Göre Basın Ahlak Dosyaları

	Müeyyide Öngörülme- yen Dosya Sayısı	Ceza Kararı Veri- len Dosya Sayısı (İnternet Sitesi Yayın Sayısı)	Ceza Gün Sayısı
2019 *30. Dönem Yönetim Kurulunun göreve başladığı 16 Ağustos 2019 tarihinden iti- baren	27	17(11'i internet sitesi)	134
2020	44	89 (75'i internet)	572
2021	27	47 (36'sı inter- net)	221
2022	39	25 (18'i internet)	146
TOPLAM	137	178 (144'ü internet)	1073

Tablo 2: İnceleme Türüne Göre Basın Ahlak Dosyaları

	Resen	Şikayet Üzerine	Toplam
2019 *30. Dönem Yönetim Kurulunun göreve baş- ladığı 16 Ağustos 2019 tarihinden itibaren	11	33	44
2020	28	105	133
2021	10	64	74
2022	8	56	64
TOPLAM	57	258	315

B. Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliğinde Değişiklik

BİK tarafından, Basın Ahlak Esaslarının Resmî Gazete’de yayımlandığı gün, Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik de yayımlanmıştır¹¹. Yönetmelik ile kanuni dayanağı henüz çıkmamışken internet haber siteleri ve sosyal ağ hesapları yükümlülük altına sokulmuş, Basın Ahlak Esaslarına aykırı hareket eden internet haber siteleri ve sosyal ağ hesaplarına resmî ilan kesme ve ek gösterge cezaları öngörülmüştür. Bu Yönetmelik değişikliği de TGS ve Gazeteciler Cemiyeti tarafından yürütmenin durdurulması talebiyle Danıştay’a taşınmıştır. Danıştay 10. Dairesi 2022/5474 E. dosyasında yapılan yargılama 2 Şubat 2023 tarihinde yayımlanan, aşağıda detayları aktarılabilecek olan Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliği nedeniyle konusuz kalmıştır.

11 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/07/20220706-7.htm>

C. 7418 sayılı Sansür Yasası

İktidar partisi tarafından özellikle 2021 yılında ülkeyi saran orman yangınlarının ardından sıklıkla dile getirilen “yalan haber yayanlar cezalandırılmalı”, “dezenformasyon suç olmalı” söyleminin somut izdüşümlerini gördüğümüz bir yılı geride bıraktık. Nisan ayında teklifin hazırlıklarının tamamlandığı duyuruldu ve 2/4471 esas numaralı Basın ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi 27 Mayıs 2022 tarihinde TBMM’ye sunuldu¹². Söz konusu kanuna dair hiçbir basın meslek örgütünün görüşü sorulmadı. Teklifin sunulması ile beraber TGS’nin de aralarında bulunduğu Medya Dayanışma Grubu, yasanın geri çekilmesi için bir basın açıklaması yayımladı¹³ ve TBMM’de siyasi partileri ziyaret ederek teklif hakkında görüşlerini iletti.

Teklif, 1 Mayıs 2022’de TBMM Dijital Mecralar Komisyonunda, 15 Haziran 2022’de ise Adalet Komisyonu’nda görüşüldü. Görüşmelere Medya Dayanışma Grubu’nun parçası olarak TGS de katıldı ve görüşlerini aktardı. Özellikle internet gazetecilerinin meşru taleplerinin arkasına gizlenmiş çok sayıda sansür hükmü getiren teklifin 29 maddesiyle Türk Ceza Kanuna eklenmesi planlanan 217/A Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma suçunun yalnızca gazetecileri değil tüm toplumu ciddi bir cezai tehdit ile karşı karşıya bıraktığı belirtildi. Suç düzenlemesinin belirsizliği, subjektif yoruma açık olmasının her türlü haberi cezai tehdit altında bırakacağı ifade edildi. Söz konusu düzenleme şu şekildedir:

Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma

MADDE 217/A- (1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

(2) *Fail, suçu gerçek kimliğini gizleyerek veya bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlemesi hâlinde, birinci fıkraya göre verilen ceza yarı oranında artırılır.*

29. maddenin yanı sıra BİK’in yetkilerin genişletildiği, internet haber sitelerine dava açma süresine sınır getiren düzenlemenin **“habere ilişkin suç ihbarının yapıldığı tarihten itibaren”** başlatılarak yine belirsiz bırakıldığı, enformasyon görevlisi adı altında kapsamı ve kadrosu belirsiz kamu görevlilerine basın kartı ayrıcalıklarından yararlanma hakkı getirildiği, Basın Kartı Komisyonunun kontrolünün tamamen İletişim Başkanlığına verildiği düzenlemelere tepki gösterildi. Yine Basın Kanunu kapsamına alınan basın kartının iptali şartları arasına eklenen Basın Ahlak Esaslarının Anayasa Mahkemesi pilot kararına aykırı olduğu, gazetecilerin fiili hizmet süresi zammının basın kartına bağlanmasının gazetecilerin sosyal güvenlik hakkını tehdit ettiği belirtildi. Ayrıca internete sansürün dozunu artıran, sosyal ağ sağlayıcılara müdahaleyi kolaylaştıran ve elektronik haberleşme hizmeti sunan platformlara yaptırımın öngörüldüğü değişikliklere dair eleştiriler iletili.

21 Haziran 2022’de İstanbul Şişhane’de, 22 Haziran 2022’de ise Ankara Ulus Meydanı’nda sokağa çıkan gazeteciler; “Susturma, Korkutma, Hapsetme Yasasına Hayır! Basın Hürdür Sansür Edilemez” pankartı altında buluştu. Basın meslek örgütü yöneticileri, parti meclisi grup konuşmalarına siyah maske ile katılarak yasayı protesto etti. 28 Haziran’da ise gazeteciler, sosyal medya hesaplarında profil karartma eylemi yaparak yasanın gazeteciliğe getireceği kara tabloyu vurguladı.

Tüm bu tepkiler üzerine 29 Haziran 2022’de Genel Kurul görüşmelerinin ekim ayına erteleniği duyuruldu. Medya Dayanışma Grubu **“‘Basınla birlikte toplumsal muhalefeti de susturmayı, korkutmayı hedefleyen yasa teklifinin, geri çekilerek 1 Ekim’de başlayacak yeni yasama**

12 <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D27/Y5/T2/WebOnergeMetni/aa9392cb-10d8-46e9-bbb1-2ecf2e6012ec.pdf>

13 <https://tgs.org.tr/dezenformasyon-yasasi-sansurdur-geri-cekilsin/>

yılına ertelenmesi sevindirici ancak yeterli değildir... Sil baştan yepyeni bir yasa çalışmasına her türlü katkıyı vermeye basın örgütleri olarak; ‘varız, hep birlikte buradayız’ diyoruz” sözleriyle yasaya karşı bakış açılarını net bir şekilde ortaya koydu.

5 Ağustos 2022 tarihinde İletişim Başkanı Fahrettin Altun, İletişim Başkanlığı bünyesinde müstakil bir Dezenformasyonla Mücadele Birimi oluşturularak, merkez koordinatörü olarak İdris Kardeş’in atandığını Twitter üzerinden duyurdu.

Ekim ayına gelindiğinde, TBMM’nin açılmasıyla protestolar kaldığı yerden devam etti. 3 Ekim 2022’de TGS Şube ve Temsilcilikleri meclis grup başkan vekillerine, yasanın taşıdığı hukuka aykırılıkları anlattıkları mektupları posta ile ilettiler. Mektuplarda gazetecileri sessiz ve nefessiz bırakmak niyetinde olan kanun teklifinin, seçime sekiz ay kala basını tek sesliliğe mahkum bırakarak, halkın haber alma hakkını yok ettiği ve seçim güvenliğini tehdit ettiği uyarısı yapıldı.

Yasanın Genel Kurul gündemine alındığı 4 Ekim 2022’de ise basın meslek örgütleri TBMM’de bir basın açıklaması yaptı. 4 ve 11 Ekim’de Genel Kurul salonunda siyah maske ile gazeteciler yasa tasarısını protesto etti. Ancak tüm tepkilere karşın tasarının, 13 Ekim 2022 tarihinde kabul edilerek yasalaştığı ve 18 Ekim 2022 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlandı¹⁴. Çok sayıda değişiklik öngören torba yasaya dair TGS tarafından “Sansür Yasası Rehberi” yayımlandı¹⁵. Ana Muhalefet Partisi CHP tarafından Anayasa Mahkemesinde öncelikle 29. Madde için sonrasındaysa geri kalan maddeler için iki ayrı iptal davası açıldı. Anayasa Mahkemesi her iki davayı usulen inceleyerek uygun buldu. Davaların esasına girilerek karar verilmesi beklenmektedir.

D. 2023 tarihli Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliği

7418 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesiyle etkilediği alt mevzuatta da değişiklik yapıldı¹⁶. Yasanın 23. maddesiyle 195 sayılı Basın İlan Kurumu Teşkilane Dair Kanun Geçici 9. Maddesiyle BİK Genel Kuruluna internet haber sitelerinde resmî ilan ve reklam yayınlacakların taşıması gereken vasıflar ve yerine getirmesi gereken sorumluluklar ile yayına ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelik çıkarma yetkisi verilmişti. Esasında basın meslek örgütlerince bu yetkinin kanunla değil yönetmelikle belirlenmesinin de hukuka aykırı olduğu vurgulanmıştır. Ancak düzenlemeye itiraz edilmiş ise de BİK’e geniş bir yetki alanı sağlanmış oldu. Bu doğrultuda 1 Şubat 2023 tarihinde Resmî Gazetede yeni Resmî İlan ve Reklam Yönetmeliği yayımlandı¹⁷.

Tam da öngörüldüğü gibi yönetmelik eliyle basın özgürlüğünü sınırlayan düzenlemeler getirildi. Resmî ilan alma şartları ağırlaştırıldı. Yalnız sermaye sahiplerinin resmî ilan alabileceği bir sistem kurularak özellikle yerel ve az sermayeli bağımsız basını, ciddi bir ekonomik kayba uğratabilecek düzenlemeler yapıldı.

Yönetmelikle resmî ilan ve reklam hakkının basın kartına bağlanması, basın kartının İletişim Başkanlığınca verilmesi nedeniyle hukuka aykırıdır. Yine, yönetmelikte yapılan internet haber sitesi tanımının kanuni dayanağı yoktur ve resmî ilan ve reklam yayınlama hakkı verilmesi tamamen idari otoritenin keyfine bırakılmıştır.

Yönetmelikte internet haber sitelerine “yükletilen ödevler” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği belirsizdir. BİK’in resmî ilan ve reklam yayınlama hakkı için aradığı vasıflarda gazete ve internet haber siteleri için içerik yönünden şartlar koştuğu ve arandığı bu şartlar, gazetecilik mesleğinin ilke ve yayın politikalarını belirlemeye varabilecek özellikte olup, çoğulcu medya yapısını bozacak nitelikte belirsizlikler içermektedir. İnternet haber sitelerinin de Basın Ahlak

¹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm>

¹⁵ <https://tgs.org.tr/sansur-yasasi-rehberi/>

¹⁶ Şubat 2023 tarihli Resmî Gazete’de 7418 sayılı Kanundaki düzenlemelerin işlenmesinden ibaret olan üç yönetmelik değişikliği daha yayımlanmıştır. <https://www.resmigazete.gov.tr/01.02.2023>

¹⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/02/20230201-7.htm>

Esaslarına tabi olarak yayın yapması aksi halde 195 sayılı Kanunun 49. maddesi uyarınca ilan kesme cezasının uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Özellikle yönetmeliğin 114. maddesiyle Anayasa'ya aykırı, masumiyet karinesini ve basın özgürlüğünü yok sayan düzenlemeler yapılmıştır. Maddenin ilk fıkrasında resmî ilan yayımıyla alakalı süreli yayının içeriğinden veya imtiyaz sahibi gerçek veya tüzel kişilerin, ortaklarının çoğunluğunun ya da varsa tüzel kişi temsilcisinin fiillerinden dolayı haklarında TCK'da yer alan "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" veya TMK kapsamındaki suçlar nedeniyle ceza davası açılması halinde, bu süreli yayının BİK Genel Müdürlüğünün teklifi üzerine BİK Yönetim Kurulu tarafından 195 sayılı Kanunun 49. maddesinde belirtilen süreyi geçmeyecek şekilde resmî ilan ve reklam yayımlama hakkı kesileceği düzenlenmiştir. Benzer bir düzenleme de ikinci fıkrada gazeteci çalışanları hakkında yapılmıştır. Bu fıkrada ise fikir işçileri kadrosunda beyan edilen kişilerden herhangi birisi hakkında da bu suçlar kapsamında ceza davası açılması halinde, Kurumun yazılı bildirimi üzerine, bu kişi ya da kişiler, yazılı bildirimin muhatabı süreli yayına tebliğ tarihinden itibaren 5 iş günü içerisinde asgari kadrodan çıkarılacağı, aksi takdirde süreli yayının yayımlama hakkı durdurulacağı dair düzenlenmiştir. Oysa bir kişi hakkında ceza davası açılması suçluluğun sabit olduğu anlamına gelmez. Masumiyet karinesi gibi temel bir ceza hukuku ilkesi ihlal edilerek basın özgürlüğü bakımından devletin pozitif yükümlülüğü olan basını ekonomik olarak destekleme görevi bir sansür ve baskı aracına evriltilmiştir.

Söz konusu hukuka aykırı düzenlemelere karşı, TGS ve Gazeteciler Cemiyeti tarafından yürütmeyi durdurma talebiyle dava açıldı. Davada aynı zamanda yönetmeliğin dayanağı olan Basın Kanunu Geçici 9. Maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu bu nedenle Anayasa Mahkemesi'ne somut norm denetimi yoluyla götürülmesi talep edildi. Danıştay 2023/1033 E. dosya üzerinden yargılama devam etmektedir.

E. 2023 tarihli Basın Kartı Yönetmeliği

Basın kartı düzenlemeleri, 7418 sayılı Kanun ile 5187 sayılı Basın Kanunu içerisine alındı ve Ek Madde 8 ile İletişim Başkanlığına basın kartlarının şekli, medya kuruluşlarında aranacak şartlar, kontenjanlar, Komisyonun çalışma ve karar alma usulleri, başvuru türleri ile başvuruda istenilecek belgeler konusunda yönetmelik yapma yetkisi verildi. Bu yetki uyarınca Başkanlık, 10 Nisan 2023 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanan yeni Basın Kartı Yönetmeliğini çıkardı.¹⁸

Yeni Basın Kartı Yönetmeliği ile basın kartı iptal şartı olarak Basın Ahlak Esaslarının düzenlenmiş olması ve aynı zamanda kanuni hiçbir dayanağı olmaksızın Basın Kartı Komisyonunun disiplinini bozan üyelerin toplantıda uyarılabileceği ve toplantıdan uzaklaştırılabileceğine dair düzenlemelerin hukuka aykırı olduğu kanaatindeyiz. Düzenlemeleri yargı yoluna götürme hakkımızda bulunmamızdır.

¹⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/04/20230410-9.pdf>

VI. CEZAEVİNDEKİ GAZETECİLER, TUTUKLAMALAR VE TAHLİYELER

Son bir yıllık süreçte **en az 53 gazeteci** cezaevinde bulundu. Bu gazetecilerden bir kısmı tahliye olurken bir kısmı ise halen tutuklu veya hükümlü statüsünde cezaevlerinde bulunuyor. Bu bölümde öncelikle rapor tarihi itibarıyla halen cezaevinde bulunan gazeteciler hakkında bilgiler paylaşıyor. Ardından bir yıllık süreçte tutuklanan ve tahliye edilen gazetecilere dair veriler sunuluyor. Son olarak TGS tarafından cezaevindeki gazetecilerle birebir görüşmelere dair gözlemler aktarılıyor.

A. Cezaevindeki Gazeteciler

TGS tarafından dava dosyaları incelenerek mesleki faaliyeti nedeniyle özgürlüğünden mahrum bırakıldığı tespit edilen gazetecilerin listesi **Tablo 3**'te sunuluyor. Bu liste doğrultusunda elimize ulaşan son bilgilere göre;

- 1 Nisan 2023 tarihi itibarıyla **42 gazeteci**, gazetecilik faaliyeti nedeniyle Türkiye'nin çeşitli cezaevlerinde özgürlüğünden mahrum durumda.
- Cezaevindeki gazetecilerin **29'i tutuklu** olup **11'i ise hükümlü**dür. İki gazetecinin ise son durumu hakkında net bilgi elimize ulaşmamıştır.
- Cezaevinde bulunan gazetecilerden **9'u kadın, 33'ü ise erkek**.

Tablo 3: 1 Nisan 2023 Tarihi İtibarıyla Cezaevinde Bulunan Gazetecilerin Listesi

	ADI-SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
1	Abdulkadir Turay	Dicle Haber Ajansı	Muhabir
2	Abdurrahman Öncü	Pel Prodüksiyon	Kameraman
3	Alaaddin Akkaşoğlu	Kütahya Akis Bölge Gazetesi - Gediz Gazetesi / Karşı Gazetesi	İmtiyaz Sahibi
4	Ali Ünal	Zaman Gazetesi	Yazar
5	Aziz Oruç	Mezopotamya Ajansı	Editör
6	Berivan Altan	Mezopotamya Ajansı	Muhabir
7	Ceylan Şahinli	Mezopotamya Ajansı	Muhabir
8	Cihan Acar	Bugün Gazetesi	Muhabir
9	Diren Yurtsever	Mezopotamya Ajansı	Yazı İşleri Müdürü
10	Deniz Nazlım	Mezopotamya Ajansı	Haber Şefi
11	Elif Üngür	Pia Yapım	Sunucu
12	Emrullah Acar	Mezopotamya Ajansı	Muhabir
13	Ercan Gün	Fox TV	Haber Editörü

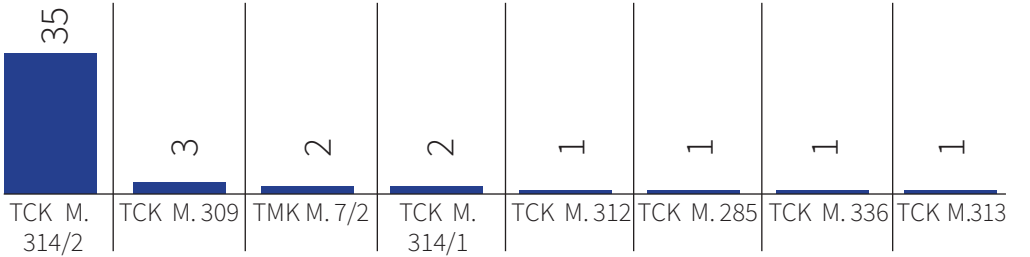
	ADI-SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
14	Erdal Süsem	Eylül Sanat Edebiyat Dergisi	Editör
15	Erol Zavar	Odak Dergisi	Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
16	Gültekin Avcı	Bugün Gazetesi	Yazar
17	Hakan Yalçın	Mezopotamya Ajansı	Muhabir
18	Hatice Duman	Atılım Gazetesi	Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
19	İbrahim Koyuncu	Gün TV	Kameraman-Video Editör
20	Kenan Karavil	Radio Dünya	Genel Yayın Koordinatörü
21	Lezgin Akdeniz	Mezopotamya Ajansı	Muhabir
22	Mahmut Gülecan	Özgür Halk Dergisi	Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
23	Mazlum Doğan Güler	Pia Yapım	Kameraman
24	Mehmet Ali Ertaş	Xwebûn Gazetesi	Yazı İşleri Müdürü
25	Mehmet Baransu	Taraf Gazetesi	Yazar
26	Mehmet Şahin	Xwebûn Gazetesi	Yazar
27	Murat Çapan	Nokta Dergisi	Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
28	Mustafa Gök	Ekmek ve Adalet Dergisi	Ankara Temsilcisi
29	Mustafa Ünal	Zaman Gazetesi	Ankara Temsilci
30	Neşe Toprak	Pel Yapım	Sunucu
31	Ömer Çelik	Mezopotamya Ajansı	Muhabir
32	Öznur Değer	JinNews	Muhabir
33	Ramazan Geciken	Pel Yapım	Kameraman
34	Safiye Alagaş	JinNews	Haber Müdürü
35	Sami Tunca	Mücadele Birliği Dergisi	Yazı İşleri Müdürü
36	Salman Gozelyüz	Mezopotamya Ajansı	Muhabir
37	Serdar Altan	Dicle Fırat Gazeteciler Derneği	Eşbaşkanı
38	Sertan Önal	Halkın Günlüğü Gazetesi	Muhabir
39	Sezgin Kartal	Karşı Mahalle	Muhabir
40	Suat Doğuhan	Ari Yapım	İmtiyaz Sahibi
41	Ümmü Habibe Eren	JinNews	Muhabir

	ADI-SOYADI	KURUMU	GÖREVİ
42	Zeynel Abidin Bulut	Xwebûn Gazetesi	Editör

B. Cezaevindeki Gazetecilere Yöneltilen Suçlamalar

Tutuklu ve hükümlü gazetecilerin iddianamelerindeki sevk maddelerine baktığımızda yöneltilen suçlamaların sayısal dağılımı **Tablo 4**'te sunuluyor. Belirtmek gerekir ki bir gazeteci iddianamesinde birden fazla suçlama ile karşılaşmak mümkün. Buna göre tutuklu 42 gazeteciden 35'i TCK madde 314/2, '**Silahlı Örgüt Üyeliği Suçu**' ile suçlanmaktadır. Örgüt üyeliği ile suçlanan iki gazeteciye aynı zamanda TMK madde 7/2, '**Terör Örgütü Propagandası**' suçlaması; bir gazeteciye ise TCK madde 285 '**Gizliliği İhlal**' ile madde 336 '**Yasaklanan Bilgileri Açıklama**' suçlamaları yöneltilmiştir. İki gazeteci, TCK madde 314/1 '**Silahlı Terör Örgütü Kurma veya Yönetme**'; bir gazeteci ise TCK madde 312 '**Hükûmete karşı suç**' ve bir gazeteci ise TCK madde 313 '**Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetine karşı silâhlı isyan**' iddiasıyla cezaevindedir. Bununla beraber üç gazeteci de mülga TCK madde 146 (yeni TCK 309) '**Anayasayı İhlal**' suçlamasıyla hükümlü olarak cezaevindedir.

Tablo 4: Cezaevindeki Gazetecilere İddianamelerde Atılı Suçların Sayısal Dağılımı

C. Tutuklanan Gazeteciler

Son bir yıllık dönemde elimize ulaşan verilere göre **27 gazeteci cezaevine girdi**. Son bir yılda tutuklanan gazeteciler **Tablo 5**'te sunuluyor.

Tablo 5: Nisan 2022- Nisan 2023 Zaman Aralığında Tutuklanan Gazeteciler

	ADI-SOYADI	KURUMU	POZİSYONU	TUTUKLANMA TARİHİ
1	Ali İmat	Mutlu Şehir Osmaniye	Genel Yayın Yönetmeni-İmtiyaz Sahibi	27 Şubat 2023
2	Aziz Oruç	Mezopotamya Ajansı	Editör	16 Haziran 2022
3	Berivan Altan	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	28 Ekim 2022
4	Ceylan Şahinli	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	28 Ekim 2022
5	Diren Yurtsever	Mezopotamya Ajansı	Yazı İşleri Müdürü	28 Ekim 2022
6	Deniz Nazlım	Mezopotamya Ajansı	Haber Şefi	28 Ekim 2022

	ADI-SOYADI	KURUMU	POZİSYONU	TUTUKLANMA TARİHİ
7	Elif Üngür	Pia Yapım	Sunucu	16 Haziran 2022
8	Emrullah Acar	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	28 Ekim 2022
9	Hakan Yalçın	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	28 Ekim 2022
10	İbrahim İmat	Mutlu Şehir Osmaniye	Gazeteci	27 Ekim 2023
11	İbrahim Koyuncu	Gün TV	Kameraman-Vi-deo Editör	16 Haziran 2022
12	Lezgin Akdeniz	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	16 Haziran 2022
13	Mazlum Güler	Pia Yapım	Kameraman	16 Haziran 2022
14	Mehmet Ali Ertaş	Xwebûn Gazetesi	Yazı İşleri Müdürü	16 Haziran 2022
15	Mehmet Şahin	Xwebûn Gazetesi	Yazar	16 Haziran 2022
16	Neşe Toprak	Pel Yapım	Sunucu	16 Haziran 2022
17	Ömer Çelik	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	16 Haziran 2022
18	Öznur Değer	JinNews	Muhabir	28 Ekim 2022
19	Ramazan Geciken	Pel Yapım	Kameraman	16 Haziran 2022
20	Safiye Alağaç	JinNews	Haber Müdürü	16 Haziran 2022
21	Salman Gozelyüz	Mezopotamya Ajansı	Muhabir	28 Ekim 2022
22	Serdar Altan	DFG	Eşbaşkanı	16 Haziran 2022
23	Sezgin Kartal	Karşı Mahalle	Muhabir	13 Ocak 2023
24	Sinan Aygöl	Bitlis News	Genel Yayın Yö-netmeni	14 Aralık 2022
25	Suat Doğuhan	Ari Yapım	İmtiyaz Sahibi	16 Haziran 2022
26	Ümmü Habibe Eren	JinNews	Muhabir	28 Ekim 2022
27	Zeynel Abidin Bulut	Xwebûn Gazetesi	Editör	16 Haziran 2022

D. Tahliye Edilen Gazeteciler

Elimize ulaşan bilgilere göre toplamda **11 gazeteci** cezaevinden tahliye edildi.

Tutuklu gazetecilerden üçü, hakim karşısına çıkarıldıkları ilk duruşmada veya tutuklama kararına itiraz ile tahliye edildi.

Hükümlü olarak cezaevinde bulunan altı gazeteci ise haklarında verilen cezaların infazının sona ermesi ile tahliye oldu. Henüz kesinleşmiş cezası bulunmayan bir tutuklu gazeteci ise Yargıtay'ın hakkındaki mahkûmiyet kararını bozması ile cezaevinden tahliye edildi.

**Tablo 6: Nisan 2022- Nisan 2023 Zaman Aralığında
Cezaevinden Tahliye Edilen Gazetecilerin Listesi ve Tahliye Şekilleri**

	ADI-SOYADI	KURUMU	POZİSYONU	TAHLİYE ŞEKLİ
1	Rıfat Söylemez	Adana Haber Gazetesi	İmtiyaz Sahibi	İnfazın Sona Ermesi
2	Nuh Gönültaş	Bugün Gazetesi	Yazar	İnfazın Sona Ermesi
3	Faruk Akkan	Cihan Haber Ajansı	Genel Müdürü	İnfazın Sona Ermesi
4	Vahit Yazgan	Zaman Gazetesi	Temsilci	İnfazın Sona Ermesi
5	Nedim Türfent	Dicle Haber Ajansı	Muhabir	İnfazın Sona Ermesi
6	Sinan Aygöl	Bitlis News	Genel Yayın Yönet- meni	Tutuklama Ka- rarına İtirazın Kabulü
7	Ali Ahmet Bö- ken	TRT	Haber Koordinatörü	İnfazın Sona Ermesi
8	Fevzi Yazıcı	Zaman Gazetesi	Görsel Yayın Yönet- meni	Yargıtay Bozma Kararı
9	Harun Çümen	Zaman Gazetesi	Eski Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	İnfazın Sona Ermesi
10	Ali İmat	Mutlu Şehir Osmaniye	Genel Yayın Yönetmeni- İmtiyaz Sahibi	Tutuklama Ka- rarına İtirazın Kabulü
11	İbrahim İmat	Mutlu Şehir Osmaniye	Muhabir	Tutuklama Ka- rarına İtirazın Kabulü

E. Cezaevi Gözlem Raporu

Önceki raporlarımızda aktardığımız üzere dört yıldır Adalet Bakanlığının, TGS Yönetiminin cezaevi ziyareti konusundaki isteklerine olumsuz tutumu değişmedi. 2019, 2020 ve 2021 yılı raporlarında¹⁹ detaylarını bulabileceğiniz bu kanuna aykırı uygulama 2022 yılında yapılan başvuru da sürdürüldü. Diyarbakır Ceza İnfaz Kurumunda tutuklu bulunan aralarında TGS üyelerinin de bulunduğu 16 gazetecinin ziyareti için yapılan başvuru da Bakanlık tarafından hiçbir gerekçe sunulmaksızın reddedildi.

Bunun üzerine Diyarbakır Başsavcılığına başvuruda bulunduk. Bu başvuru ise Genel Başkan Gökhan Durmuş ve Diyarbakır Temsilcisi Mahmut Oral'ın ziyareti ve yalnız üç sendika üyesi gazetecinin ziyaretinin onaylanması ile karşılık buldu. Başkan ve temsilci, 5-6 Temmuz 2022 tarihinde tutuklu gazeteciler Aziz Oruç, Ömer Çelik ve Zeynel Abidin Bulut ile görüştü.

Yönetimin bu ziyaretinin yanı sıra TGS Hukuk Birimi de cezaevlerine düzenli ziyaretlerde bu-

¹⁹ bkz. <https://tgs.org.tr/konu/bilgi-belge/raporlar/>

lundu. Hukuk Birimi son bir yılda Silivri 5 ve 9 No'lu, Bakırköy Kadın, Mardin E Tipi, Van Yüksek Güvenlikli, Sincan Kadın, Sincan 1 No'lu Yüksek Güvenlikli, Diyarbakır 1 ve 2 No'lu Yüksek Güvenlikli ve Kadın Ceza İnfaz Kurumlarında tutulan 30 gazeteciyi ziyaret etti. Cezaevinde ziyaret edilen gazeteciler yargılama süreçlerini, yaşadıkları sorunları ve taleplerini Sendika avukatlarına aktardı.

İsmi anılan cezaevlerinde çeşitli tarihlerde toplamda 55 ayrı görüşme yapıldı. Bu görüşmelerde çok sayıda hak ihlali yaşandığı öğrenildi. İhlaller bir bütün halinde incelendiğinde, muamelelerin Nelson Mandela Kuralları olarak bilinen Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları ile İşkencenin Önlenmesi Avrupa Komitesi (CPT) Standartlarına ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'a aykırı olduğu görülmektedir. Cezaevlerinde tespit edilen sorunlar şu şekildedir:

- **Çıplak Arama:** Mezopotamya Ajansı Yazı İşleri Müdürü Diren Yurtsever, MA muhabirleri Berivan Altan, Ceylan Şahinli ile JinNews muhabirleri Habibe Eren ve Öznur Değer'e Ankara Sincan Kadın Ceza İnfaz Kurumuna giriş yaparken iki infaz koruma memuru tarafından zorla çıplak arama yapılmak istendiğini aktarılmıştır. Kadın gazeteciler çıplak arama dayatmasına dair şikayetçi olmuşlarsa da etkin şekilde soruşturma yürütülmemiş ve dosya takipsizlikle sonuçlanmıştır. Takipsizlik kararına yapılan itiraz da reddedilmiştir.

- **Cezaevine Girişte Kötü Muameleye Varan Karantina Uygulaması:** Cezaevine yeni giriş yapan tutuklulara yönelik karantina uygulaması devam etmektedir. Ancak bu uygulama kötü muamele düzeyinde muamelelere yol açmaktadır. Uzun gözaltı süreci sonunda tutuklanan gazeteciler, karantina uygulaması iddiasıyla müşahede odası denilen yerde hiçbir hayati olanağa erişimleri olmadan tutmaktadırlar. Ayrıca gazetecilere burada askeri sayım uygulanmak istendiği aktarılmıştır.

- **Tutuk İnceleme:** Tutuk incelemeler duruşmasız ve avukatın bilgisi dışında yapılmaktadır. Bu durum gazetecileri avukata erişim ve hukuki destek yararlanma hakkından mahrum bırakmaktadır.

- **Kadın Koğuşlarında Mahremiyeti İhlal Edici Kamera:** Kadın gazeteciler, koğuşun banyo kapısından sosyal alana kadar her noktasının kamera ile izlendiğini bunun mahremiyetlerini ihlal ettiğini ifade etmiştir.

- **Görüşçülere “Sakıncalı” Engeli:** Gazetecilerin görüş için yazdıkları isimler, Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu'nun keyfi ve gerekçesiz kararlarıyla “sakıncalı” oldukları iddiasıyla engellenmektedir. Tutuklu gazeteciler, görüşçü olarak yazdıkları isimler arasında basın çalışanlarının da olduğunu bildirmektedir.

- **Isıtma:** Sincan Kadın Ceza İnfaz Kurumunda tutulan gazeteciler, kaldıkları koğuşların ısıtılmadığı, hafta içi çok düşük ısıda kaloriferler çalıştırılrsa da hafta sonu kaloriferlerin hiçbir şekilde çalışmadığı, bu nedenle Ankara'daki kış koşullarında mağdur olduklarını ifade etmektedirler.

- **Bürokratik Güçlük ve İdarenin Yazılılık İlkesinin İhlali:** Sincan Kadın Ceza İnfaz Kurumunda tutulan gazeteciler, en ufak ve insani taleplerini dahi iletmek istediklerinde ‘yazılı dilekçeyle başvurun’ diye karşılık aldıklarını, bunun bürokrasiye, hukuki ve idari yollara başvurmak konusunda yılgınlığa sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Denildiği gibi yazılı başvuru yapmalarına karşın gazeteciler, başvurularına sözlü dönüş yapıldığını ve bu hususta kağıt israfı gerekçesi sunulduğunu aktarmaktadır. Dahası cezaevi yönetimi tarafından ücreti kendileri ödemeyi kabul ederlerse yazılı dönüş yapacaklarını söylenmiştir. Gazeteciler, başvuruları sözlü olarak reddedildiği için itiraz haklarını kullanamamaktadır.

- **Demirbaş Eşyaların Temini:** Demirbaş eşyaların temininde güçlük yaratıldığı, örneğin gazetecilere masa verildiği ancak uzun süre demirbaştan değil denilerek sandalye verilmediği,

yerde betonda veya ayakta yemek yiyin denildiği aktarılmıştır.

- **Sanayi Tarifesinden Elektrik Faturası:** Elektrik faturalarının tutukluya yansıtılmaması gerekirken, sanayi türünden kesildiği için çok yüksek faturalar geldiği, bu hususun ciddi bir ekonomik yük getirdiği aktarılmaktadır.

- **Fişleme:** Ankara Sincan Cezaevinde tutuklu gazetecilere, yakalarına isimleri ve tutuklu oldukları örgütün ismi yazılı kart takmaları dayatılmış ve raporlama adı altında eğitim, dini inanç gibi konularda sorular yöneltilmiştir.

- **Tutuklu Gazetecilere Ağırlaştırılmış Müebbet Koşulları:** Sincan 1 No'lu Yüksek Güvenlikli Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda tutulan gazeteciler, uzun süre tek kişilik koğuşlarda tecrit edildiklerini, iki ayın sonunda üç kişilik koğuşa alınsalar da ağırlaştırılmış müebbet koşullarında kaldıklarını, günde yalnızca 1 saat 30 dakika ortak görüşe çıkarıldıklarını aktarmıştır. Gazeteciler sosyal etkinlik ve sohbet hakkını kullanamadıklarını, bu durumun sosyalleşmelerine engel olduğunu ifade etmişlerdir. Haftada bir gün yalnızca bir saat spor yapmalarına izin verildiğini, ancak bu durumda havalandırma haklarını kullanamadıklarını not düşmüşlerdir.

- **Görüşçü Yasakları:** Gazetecilerin, görüşçü olarak yazdıkları, aralarında basın mensuplarının da olduğu isimler İdari Gözlem Kurulu'nun keyfi ve gerekçesiz kararlarıyla engellenmektedir.

- **Sohbet Hakkı:** Sohbet hakkının kullanımı pandemi sona ermiş olsa da pek çok cezaevi yönetimi tarafından keyfi olarak kısıtlanmaya devam edilmekte veya mevzuatın gerektirdiği ölçüde kullanılmamaktadır.

- **Açık- Kapalı Görüş Süresi:** Tutuklu gazeteciler, açık ve kapalı görüşlerde mevzuatın öngördüğü 1 saat 30 dakikanın ancak ortalama 45 dakikasının kullandırıldığını ifade etmişlerdir.

- **Beslenme:** Yemeklerin besleyicilikten uzak, tuzlu, yağlı ve çok salçalı olduğu şikayetleri devam etmektedir.

- **Sağlık Hizmetlerine Erişim:** Aralarında kronik rahatsızlıkları olan gazetecilerin, hastaneye sevkleri geciktirilmektedir.

- **Kelepçeli muayene:** Tutuklu gazetecilerin muayeneleri kelepçeli yapılmaktadır. Kimi zaman çift kelepçe uygulanarak onur kırıcı muamelenin dozu artırılmaktadır. Bazı hekimler, gazetecilerin kelepçeli muayene insan haklarına aykırıdır uyarısını karşılıksız bırakmaktadır. Oysa Türk Tabipler Birliği, Aralık 1994'te konuyla ilgili yayınladığı bildirmede kelepçelerin açtırılmasını 'hekimin görevi' olarak nitelendirmektedir. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT) Genel Raporu'nda da kelepçeli olarak tedavinin uygun olmadığı vurgulanmaktadır.

- **Kantin Fiyatları:** Yaptığımız görüşmelerde enflasyonun cezaevi kantinlerindeki zaten fazla olan fiyatları ölçsüz şekilde yükselttiği, bu durumun cezaevindeki gazetecileri ve ailelerini ekonomik anlamda zorladığı aktarılıyor.

- **Hobi ve Spor Saati:** Tutukluların sosyalleşmesine olanak sağlayan bu tür haklar, koronavirüs tedbirleri kapsamında tamamen kaldırılmıştı. 2022 yılı sonuna doğru bu hususta esneklik sağlandığı, resim ve bağlama gibi kursların açıldığı öğrenildi. Ancak halen istenilen düzeyde değil. Ne yazık ki kimi cezaevlerinde gazeteciler bu haktan mahrum. Ankara Sincan Kadın Ceza İnfaz Kurumunda tutuklu bulunan kadın gazeteciler sosyal aktivitelere izin verilse de bu esnada sohbet etmeleri engellenerek sosyalleşmelerine müsaade edilmediğinden şikayetçiler.

- **Koğuş Aramaları:** Bu dönemde de sık sık keyfi koğuş araması yapıldığı ve aramalarda kimi zaman infaz koruma memurları tarafından odaların dağıtılarak eşyaların yerlere döküldüğü kaydedilmektedir.

- **Kitap Sınırlaması:** Yapılan tüm görüşmelerde koğuştaki on kitaptan daha fazla kitap bulun-

durma yasağının katı bir biçimde uygulanmaya devam edildiği ve yalnızca iki ayda bir kitapların verildiğini aktarmıştır. Ayrıca hakkında yasaklama, veya toplatma kararı olmayan kitaplar, Eğitim Kurullarınca suç unsuru barındırdıkları iddiasıyla verilmemektedir.

- **Yayın Sınırlaması:** Gazeteciler; Evrensel ve Yeni Yaşam gazetelerinin hiçbir surette kendilerine verilmediğini, BirGün gazetesine kimi zaman erişebildiklerini bildirmektedir. Yine hakkın-da yasaklama veya toplatma kararı olmamasına karşın tutuklu gazeteciler istedikleri yayınlara ulaşamadıklarını belirtmişlerdir.

- **TV Yayını:** Koğuşlarda bulunan televizyonlardan ancak cezaevi yönetiminin izin verdiği TRT, ATV, Beyaz TV gibi belli kanalları izleyebildiklerini; Halk TV, Tele 1, Artı TV, KRT TV, Tele1 kanallarının cezaevi yönetimi tarafından kanal listesine eklenmediğini belirtmişlerdir.

- **Mektup Hakkı :** Görüştüğümüz gazeteciler, kendilerine gelen ve gönderdikleri mektuplara cezaevi idaresi tarafından keyfi şekilde el konulduğunu ve mektuplarının kendilerine teslim edilmediğini paylaşmaktadır. Kimi gazeteciler ise kargoların bir ay kadar geç verildiğinden yakınmıştır. Posta ve pul fiyatlarının yükselmesi de gazetecilerin mektuplaşmasının önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır.

- **Koronavirüs Tedbirleri:** Görüşme yapılan gazetecilerden edinilen bilgiler 2020 yılından beri pandemi nedeniyle uygulanan tedbirlerin kaldırıldığı, sosyal hakların sağlanması yolunda girişimler olduğu yönündedir.

- **Denetimli Serbestlik:** Cezasının infazını tamamlamasına bir yıldan az zaman kalan gazetecilerin, koşulları yerine getirmiş olmalarına rağmen denetimli serbestlik imkanından Cezaevi İdare ve Gözlem Kurullarının keyfi kararlarıyla mahrum bırakılmaları devam eden ciddi bir sorun.

- **Nakil Koşulları:** Ailelerinden uzak olan veya açık yahut ilçe cezaevlerine nakil olmak isteyen gazetecilerin nakil talepleri koronavirüs ve cezaevi yoğunluk sorunları nedeniyle karşılanmamaktadır. Başvurular gerekçesiz şekilde reddedilmekte veya cevap verilmeyerek sürünce-medede bırakılmaktadır. Bu durum ailelerinden uzak tutulan gazetecilerin özel ve aile yaşamına saygı hakkının ihlali niteliğinde olup aynı zamanda aileleri ekonomik olarak yıpratmaktadır.

VII. SORUŐTURLAR

Önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da gazeteciler hakkında haberleri, fotoğrafları, sosyal medya paylaşımları nedeniyle çok sayıda soruşturma açıldı. Soruşturmalar kapsamında gazeteciler, haber takibi sırasında sokakta ya da sabaha karşı evlerinden gözaltına alındı. Bu bölümde gazetecilere açılan soruşturmalara ilişkin sayısal veriler sunulurken gazeteciler ve maruz kaldıkları muameleler de incelenecektir.

Nisan 2022-Nisan 2023 arasında elimize ulaşan verilere²⁰ göre toplamda,

- En az **80 gazeteci** gözaltına alındı. Gazeteciler gözaltında **toplamda 259 saat** kaldı. **33** gazeteci ise haklarında açılan soruşturmalar nedeniyle ifade verdi.

VIII. YARGILAMALAR

Bu başlık altında incelenen yargılamalar, hâlihazırda ilk derece aşamasında devam eden, basına yansıyan ve TGS'ye gelen başvurular üzerine derlenen yargılamalardır. Ancak bu yargılamaların, buz dağının görünen yüzü olduğunu tahmin ediyoruz. Özellikle İstanbul dışında, yerelde devam eden çok sayıda dava olduğunu ancak basına yansımadığını varsayıyoruz. Öte yandan yargılamanın kanun yolu aşaması denilen istinaf ve temyiz aşamalarıyla bir bütün olduğu düşünüldüğünde yer verebildiğimizden kat be kat fazla yargılamanın devam ettiği kanaatindeyiz. Bu başlık altında ceza ve tazminat yargılamalarına ilişkin sayısal verilere yer verdikten sonra geçtiğimiz sene yayımlanan AYM bireysel başvuru kararlarına özet olarak değinildi.

Geride bıraktığımız bir yılda elimize ulaşan verilere göre **en az 140 yargılamada 280 gazeteci yargılandı**. Bu yargılamaların **126'i ceza yargılaması** iken, **14'ü tazminat** talepli özel hukuk davasıdır.

A. Ceza Yargılamaları

- Geçtiğimiz yıl görülen **126** ceza yargılamasında **264** gazeteci yargılandı.
- **90** davada yargılamaya devam edilirken **36** davada karar açıklandı.
- **55 yıl 11 ay 21 gün hapis cezası** kararı çıktı
- **63** gazeteci beraat etti.
- Toplam **19.000,00 TL** adli para cezasına hükmedildi.
- **2** gazeteci hakkında hükmün açıklanmasının geriye bırakılmasına karar verildi.

B. Tazminat Yargılamaları

- Bu dönemde elimize ulaşan son bilgilere göre, **14 tazminat talepli yargılama** görüldü.
- Bu davalarda **16 gazeteci** ve **7 gazete** yargılandı.
- Görülen davalardan 7'si karara bağlanırken diğer 7 davada yargılama devam ediyor.
- Bir davada gazeteciler aleyhine **120.000.000 TL tazminata** hükmedildi.

²⁰ Gözaltı ve ifadeye çağrı verilerinin detaylarına EK'ten ulaşabilirsiniz.

C. Bireysel Başvuru Kararları

i. Resmî İlan ve Reklam Kesme Cezalarına Dair Kanun

Hükümün Yapısal Sorun Teşkil Ettiğine İlişkin AYM Kararı

Özellikle 2018 sonrasında BİK tarafından Cumhuriyet, Evrensel, Sözcü ve BirGün gazetelerine haber dilleri gerekçe gösterilerek ciddi miktarda resmî ilan ve reklam kesme cezası uygulandı. Gazeteler ifade ve basın özgürlüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle konuyu yargıya taşımış ancak sonuç alamamıştır. En nihayetinde bireysel başvuruda bulunulmuştur. AYM, 14 bireysel başvuru dosyasını birleştirerek pilot karar usulü ile incelemiştir. Buna göre yaptırımın dayanağı olan 195 sayılı Basın İlan Kurumunu Teşkiline Dair Kanunun “Müeyyide” başlıklı 49. maddesinin yapısal sorun teşkil ettiğini tespit etmiş ve yeniden düzenlenmesi gerektiğine ve karardan sonra yapılacak başvuruların incelenmesinin 1 yıl süreyle ertelenmesine karar vermişti²³.

AYM, incelemesinde 195 sayılı Kanun’un 49. maddesinde hangi fiillerin ne şekilde cezalandırılmaya konu olacağı hususunun tamamen BİK’in yetkisine bırakıldığını tespit etmiş, BİK tarafından alınan Genel Kurul kararları ve bununla birlikte Yönetim Kurulu kararları için çerçeve hükümler düzenlenmediği ve sınırları belirsiz bir düzenlemeye kanun yoluyla imkân tanındığını açıklamıştır. Özellikle bu maddeye dayalı olarak çıkarılan Basın Ahlak Esaslarının, Anayasa’nın 13. Maddesinde düzenlenen özgürlüklerin yalnızca kanunla sınırlanırılığı ilkesine aykırı olduğu ve “*BİK’in resmî ilan ve reklam kesme cezası şeklindeki müdahale biçimine sınırları belirlenmemiş bir yol sunan kurallar zinciri*” olduğu görülmüştür.

Mahkemeye göre başvuru sahiplerinin hak ve yükümlülüklerini öngörerek davranışlarını bu doğrultuda tanzim etmesini imkânsız kılan kuralın, öngörülebilirlik koşulunu sağlayamadığı görülmüştür. Bunun yanında Kanun’un evrak üzerinde şekli bir inceleme önermekte olduğu; mahkemelerin uygulamada önlerine getirilen işin esasını çözmedikleri ve yalnızca cezanın öngörülen usul izlenerek yapılıp yapılmadığını denetlediklerine vurgu yapılmıştır. İnceleme konusu Kanun maddesinde önerilen usule ilişkin uygulamanın henüz yerleşmemiş olmasının; temyiz aşamasında bu konuda verilen kararlar ile derece mahkemelerinin önündeki dosyalarda muhakemeyi nasıl yürüteceklerine ilişkin olarak Kanun’da mevcut olan belirsizlik daha da derinleştirdiğine dikkat çekilmiştir.

En nihayetinde AYM başvuruya konu müdahalelerin kanunilik ölçütü yönünden başvuru sahiplerinin Anayasa’nın 26. ve 28. maddeleri ile korunan haklarını ihlal ettiği ve ihlalin ifade ve basın özgürlüklerinin korunmasına ilişkin temel güvencelere sahip olmaması nedeniyle doğrudan kanun maddesinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

İncelemeyi somut olayın koşulları çerçevesinde demokratik toplum düzeninin gerekleri yönünden devam ettiren Mahkeme, olaya konu başvurularda BİK tarafından çatışan haklar arasında bir dengeleme yapılarak adil bir dengenin gözetilmediği sonucuna varmıştır. BİK kararlarına itirazı inceleyen asliye hukuk hâkimliklerinin gerekçeli kararlarına bakıldığında kimi zaman BİK’in değerlendirmelerinin doğrudan esas alındığı ancak bu değerlendirmelerin dengeleme kriterlerini karşılayıp karşılamadığının denetlenmediği, çoğunlukla BİK kararlarının usul ve yasaya uygun olduğunun belirtilmesi ile yetinildiği ve daha ileri bir değerlendirme yapılmadığı görülmüştür.

AYM, BİK tarafından verilen cezalara bakarak Kuruma tanınan yetkinin basının etik değerlerini düzenleme amacından öteye geçerek artık kimi basın mensupları açısından “*caydırıcı etki (chilling effect)*” yaratabilecek bir cezalandırma aracına dönüştüğü ve bu durumun sistematik bir soruna neden olduğunu gözlemlemiştir. Yapısal sorunu tespit eden AYM, yapılacak yeni dü-

23 Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. ve diğerleri (B. No: 2016/5903) başvurusu, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/5903>

zenlemeye dair önerilerini de kararında bildirmişti. Buna göre düzenlemenin taşınması gereken asgari şartlar şunlardır:

- Kanun'un 49. maddesindeki resmî ilan ve reklam kesme cezalarına ilişkin koşulların çerçevesi çizilmeli, belirli bir açıklık ve kesinlikte olan ifadelerle kanun maddesi şekli ve maddi yönden yeniden düzenlenmelidir,
- Anılan maddenin basın etik niteliklerini artırmaya yönelik sunduğu korumanın sınırları netleştirilmeli ve hangi eylemlerin bu nitelikleri ihlal edeceği konusunda bir ölçüt/eşik değeri belirlenmesi gibi kriterler oluşturulmalıdır.
- Anılan maddedeki resmî ilan ve reklam kesme cezalarına itiraz yolu düzenlenirken derece mahkemelerinin bu davalara hangi sıfatla bakacakları ve bu kapsamda da uygulayacakları yargılama usulünün kapsamı net bir şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Gerçekten de BİK'in hukuka aykırı uygulamalarının ve yetkisini kötüye kullanımının en açık tespiti olan bu karar, basın hukuku açısından son derece önemlidir. Gerek Basın Ahlak Esaslarına dair yapılan tespitin doğruluğu gerekse de itiraz usulünün işlevsizliğinin ortaya konulması ile olması gerekene dair sınırların net şekilde belirlenmesi aydınlatıcıdır. Ne var ki AYM tarafından verilen bu karara rağmen BİK, eskisinden de muğlak yeni Basın Ahlak Esaslarını yayınladı²⁴. Bu esaslara karşı açtığımız davada ise Danıştay 10. Dairesi, hukuka aykırılığın açıkça ortaya konulduğu AYM kararına rağmen yürütmenin durdurulması talebinin reddine karar verdi.

İİ. Gazetecinin İşçilik Alacağına Uygulanan Hakkaniyet İndirimine Dair AYM Kararı

2005-2009 yılları arasında D. Gazetecilik Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine bağlı bir gazetede muhabir olarak çalışan Gazeteci Emin Göktaş, bazı işçilik alacakları ile bunların geç ödenmesi sebebiyle 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun'un 14. maddesinin olay tarihinde yürürlükte bulunan ikinci fıkrası uyarınca %5 oranındaki fazlalığın ödenmesine hükmedilmesi istemiyle 2010 yılında dava açmıştır.

Yargılamada Göktaş'ın ücret, fazla mesai, ikramiye, ulusal bayram ve genel tatil ücreti alacakları ile bunların geç ödenmesi sebebiyle 5953 sayılı Kanun'un 14. maddesinin olay tarihinde yürürlükte bulunan ikinci fıkrası uyarınca her gün için ödenmesi gereken %5 fazlalık tutarı hesaplanmış ancak gecikme sebebiyle öngörülen %5 fazlalığa %90 hakkaniyet indirimi uygulanmıştır. Göktaş, hakkaniyet indiriminin %90 olarak uygulanmasının mülkiyet hakkının, yargılamanın 8 yıl sürmesi nedeniyle de makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur.

AYM kararında, ilk derece İş Mahkemesinin hangi gerekçeye dayanarak hakkaniyet indirimi uyguladığını kararında açıklamamış olması, mülkiyet hakkıyla ilgili usul güvencelerinin gerektirdiği titizlikte bir inceleme yapılmamasına yol açtığını belirtmiştir. Bu tespiti karşın, AYM 2019 tarihli %5 lik fazla ödemelere dair kuralı iptal ettiği kararı doğrultusunda karar vermiştir. Mahkeme iptal kararında çok yüksek meblağlara ulaşabilen %5 fazla ödeme kuralının işverene aşırı bir külfet getirdiği, ücret alacaklarının zamanında ödenmemesi durumunda uygulanacak yaptırımın reel enflasyon ve yasal faiz oranlarını dikkate alınarak teşebbüs sahiplerine aşırı ve katlanılamaz bir külfet yüklememesi gerektiği gerekçesiyle ilgili yasa maddesini iptal etmiştir²⁵. Mahkeme bu bireysel başvuru kararını da aynı gerekçeye dayandırmış ve en nihayetinde başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması sebebiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Bununla beraber AYM, 8 yıl 6 ay süren yargılamanın makul sürede yargılama hakkının ihlali olduğuna karar vererek, başvurucuya 20 bin TL manevi tazminat ödenmesine hükmetmiştir²⁶.

24 Detaylar için "Mevzuat Değişiklikleri" başlığı altında "216 sayılı Basın Ahlak Esaslarına Dair Genel Kurul Kararı" başlığı incelenebilir.

25 AYM, E.2019/108, K.2019/101, 25/12/2019, Kararın detayları için TGS 2019-2020 Basın Özgürlüğü Raporu, s.78-79. <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/TGS-BASIN-ÖZGÜRLÜĞÜ-RAPORU.pdf>

26 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/37187>

iii. Hacı Boğatekin Başvuruları

Geçtiğimiz yıl Gerger Fırat gazetesi sorumlu yazı işleri müdürü Hacı Boğatekin tarafından yapılan iki ayrı bireysel başvuruda AYM önemli kararlar vermiştir.

İlk olarak AYM, Hacı Boğatekin Başvurusu (5) kararında²⁷ bir cami imamının gördüğü rüya üzerine başlatılan kazı çalışmalarına ilişkin yaptığı haberler nedeniyle hakkında tazminata hükmedilmesini incelemiştir. Habere konu imam, rüyalarında bir İslam şehidinin mezarını gördüğünü ve anılan zatın kendisinden sürekli olarak mezarının yerinin değiştirilmesi isteminde bulunduğunu iddia etmiş ve resmî makamları (valilik, müftülük ve ilgili yerler) bilgilendirmiş, en nihayetinde köylüler ve çevre köylerdeki yirmi imamın katılımıyla kazı çalışması yapılmıştır. Ancak çalışmalar sonucunda imamın işaret ettiği yerde bahse konu zatın mezarına rastlanılmamıştır. Konunun Hacı Boğatekin tarafından haberleştirilmesi üzerine imam, özel hayatının gizliliğini ihlal edildiği iddiasıyla Gerger Asliye Hukuk Mahkemesinde manevi tazminat davası açmıştır. Yargılama neticesinde davanın kısmen kabulü ile Gazeteci Boğatekin'in davacı imama 3 bin TL tazminat ödemesine karar verilmiştir. Boğatekin ifade özgürlüğünün ve makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla konuyu AYM'ye taşımıştır. Yüksek Mahkeme yaptığı incelemede, olayın toplumun ilgisini çeken ve gazetecilik açısından haber değeri yüksek bir olay olduğunu, sözleriyle çok sayıda meslektaşını birlikte hareket etmeye bir şekilde ikna eden imamın, bir gazeteci tarafından haberleştirilmeye kendi eylemleriyle neden olduğu, bu nedenle hayatının mahrem alanına ait olmayan ve eylemlerinin anlaşılmasına yarayan haber ve eleştirilerin cezalandırılması caydırıcı etki doğurarak toplumdaki ve kamuoyundaki farklı seslerin susturulmasına yol açacağını ifade etmiştir. AYM, Gazeteci Boğatekin'in tazminat ödemeye mahkûm edilmesinin zorunlu toplumsal bir ihtiyaca karşılık gelmemesi nedeniyle ifade ve basın özgürlüğünün ihlaline karar vererek yeniden yargılama yapılmak üzere ilk derece mahkemesine göndermiştir. Ayrıca yargılamanın 6 yıl sürmesini de makul sürede yargılama hakkının ihlali olarak değerlendirilmiş ve 30.000 TL manevi tazminata hükmedilmiştir.

Bu yıl yayınlanan ikinci Hacı Boğatekin Başvurusu(6)²⁸ kararında ise, Boğatekin'in 2008 tarihli "Feto ile Apo" başlıklı bir köşe yazısı nedeniyle hakkında verilen suçu ve suçluyu övme suçundan 1 yıl hapis cezası incelenmiştir. Hapis cezasına gerekçe olarak, yazı içeriğinde kullanılan PKK terör örgütünü "Apo'nun Yurtseverleri" ve "Kürt Özgürlük Hareketi" şeklinde tanımlamak suretiyle örgütün lider ve üyelerini yüceltip eylemlerinden övgüyle bahsettiği, güvenlik güçlerinin terör örgütüne karşı mücadelesini eleştirdiği, kullandığı ifadelerin kamu düzeni açısından açık ve yakın bir tehlike doğurabilecek nitelikte olduğu iddia edilmiştir. AYM yaptığı incelemede, gazetecinin yazısında güvenlik güçlerini "Cumhuriyetin Laik Bekçileri", PKK terör örgütünü "Apo'nun Yurtseverleri" ve "Kürt Özgürlük Hareketi", FETÖ/PDY'yi ise "FETO" ve "Fetullah'ın Tarikatçıları" olarak kavramsallaştırdığını tespit etmiştir. Yüksek Mahkeme, Boğatekin'in, güvenlik güçleri ile PKK terör örgütüne eşit mesafede durarak yazısını kaleme aldığını belirterek, güvenlik güçleri ile "Apo'nun Yurtseverleri"nin her ikisinin de esasen laik ve demokratik cumhuriyete ilişkin ortak ideallere sahip olduğunu ve birbirleriyle çatışma hâlinde olan bu iki gücün birbirlerine karşı silah kullanmak yerine rejim değişikliğini hedefleyen FETÖ/PDY'ye karşı birlikte mücadele etmesi gerektiğini savunduğunu ifade etmiştir. AYM, toplumun terör konusundaki hassasiyeti dikkate alındığında kamunun vicdanını rahatsız edecek mahiyette bulunsa bile başvurusunun kavramsallaştırmasının ne Abdullah Öcalan ve PKK tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerinin desteklendiğini ne de tasvip edildiğini gösterdiğini, mahkemelerin başvurusunun sözlerini bağlamından kopararak olayın bütünselliği içinde değerlendirmediğini tespit ederek ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu gerekçe doğrultusunda dosya, yeniden yargılama yapılmak üzere ilk derece mahkemesine gönderilmiş ve fakat tazminat hükmedilmemiştir.

27 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/24321>

28 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/3630>

iv. Müyesser Yıldız Başvurusu

Gazeteciler Müyesser Yıldız ve İsmail Dükel 8 Haziran 2020’de ‘askeri casusluk’ suçlamasıyla evlerine yapılan baskınla gözaltına alınmış ve üç günlük gözaltının ardından Dükel serbest bırakılırken Yıldız ise tutuklanmıştı. Eski asker Erdal Baran’ın gazetecileri arayarak bilgi aktardığı iddia edildiği soruşturmada, Müyesser Yıldız, yaklaşık 5 ay tutuklu kaldıktan sonra ilk duruşmada adli kontrol tedbiri ile tahliye edilmişti.

Geçtiğimiz yıl yayımlanan AYM kararlarından biri de Müyesser Yıldız’ın tutuklama tedbiri nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiği iddialarına dair yapılan başvurusudur²⁹. AYM bu başvuruda dörde karşı on bir oy çokluğu ile ihlal olmadığını karar vermiştir. AYM Başkanı Zühtü ARSLAN’ın aralarında olduğu dört hakim karşı oy yazmıştır. Mahkeme çoğunluğu, devletin güvenliği veya iç veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgileri temin etme suçu bakımından kuvvetli suç belirtisinin bulunduğu yönünde soruşturma mercilerince ve tutuklamaya karar veren yargı organlarınınca yapılan değerlendirmelerin temelsiz olmadığı ve serbest bırakıldığı takdirde delillere etki etme ihtimali olması nedeniyle tutuklamanın ölçülü olduğu, suçlama konusu eylemde millî güvenliğin, basın özgürlüğünün koruduğu değerlere göre ağır bastığı gerekçesine dayanılarak hak ihlali olmadığına karar verilmiştir.

Karşı oy yazılarında ise Yıldız’ın söz konusu yazısında verilen bilgilerin gizli olmadığı ve açık kaynaklardan erişilebildiği, dosyaya delil olarak sunulan tapelerin ise toplandığı, dolayısıyla başvurunun delillere etki etme imkanının bulunmadığını ve kaçma şüphesinin dair somut olgularla ortaya konulamadığına dikkat çekilmiş ve delil durumunda hiçbir değişiklik olmadığı halde tutuklamadan beş ay sonra tahliye edildiği belirtilmiştir.

v. Murat Ağirel ve Diğerleri Başvurusu

2020 yılında Libya’da şehit olan MİT mensubunun cenazesıyla ilgili yaptıkları haberler gerekçe gösterilerek tutuklanan Murat Ağirel, Barış Pehlivan, Barış Terkoğlu, Ferhat Çelik ve Aydın Keser’in yaptığı bireysel başvuru kararı da 2022’de yayınlanan kararlardan bir başkasıdır³⁰.

Beş gazeteci kuvvetli suç şüphesi ve herhangi bir tutuklama nedeni bulunmadan tutuklandıklarını, atılı suçun unsuru olan ifşa eyleminin gerçekleşmediğini zira şehide ilişkin bilgilerin daha önce birçok internet sitesi ve basın organı tarafından kamuoyu ile paylaşıldığını belirtmişler ve tutuklamaya konu eylemler gazetecilik faaliyeti ve görevi kapsamında, güncel ve kamuoyunu ilgilendiren bir konuyla ilgili bilgi verilmesinden ibaret olduğunu savunmuşlardır. Bu nedenle uygulanan tutuklama tedbirinin hukuki olmaması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasıyla AYM başvurusu yapmışlardır.

Adalet Bakanlığı ise gazetecilerin tahliye edilmiş olduğunu belirterek öncelikle CMK 141. maddesinde öngörülen tazminat yolunun tüketilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bakanlık esas bakımından sulh ceza hâkimliklerinin isnat edilen suç bakımından öngörülen yaptırımın ağırlığını, niteliğini ve önemini göz önüne alarak tutuklama tedbirlerinin ölçülü olduğu ve adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağı sonucuna varılmasının keyfî ve temelsiz olduğunun söylenemeyeceğini vurgulamıştır.

Her ne kadar Yargıtay kararlarına göre CMK 141. Maddesinden açılan tazminat davalarının etkili bir iç hukuk yolu olmadığına dair içtihatlar var ise de AYM kararında gazetecilerin açtığı tazminat davalarının devam ettiği gerekçesiyle başvuruları kabul edilemez bulmuştur.

²⁹ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/18546>

³⁰ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/11655>

vi. Nazan Sala Başvurusu

Van'da iki köylüye işkence yapıldığına dair haberlerin çıkması üzerine tutuklanan gazetecilerden Nazan Sala, tutuklamanın hukuki olmaması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulundu. AYM, Sala'nın CMK 14. Maddesi uyarınca açtığı tazminat davasının derdest olduğu, bu nedenle başvuru yollarının tüketilmemiş olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir³¹.

IX. İNTERNET BASININA YÖNELİK MÜDAHALELER

A. Erişim Engelleme ve İçerikten Çıkarma Kararları

Geçtiğimiz yıl internette yayınlanan pek çok haber içeriği hakkında erişim engelleme kararı verildi. Bu kararların bir kısmı belli haberler üzerine verilirken internet haber sitelerinin tamamen kapatıldığı pek çok karara da imza atıldı. Ayrıca 5651 sayılı Kanun'da yapılan değişikliklerle içerikten çıkarılan pek çok haber de oldu. Bunların yanında kamu yararı taşıyan haberlere ilişkin erişim engelleme kararlarında unutulma hakkı gerekçesine yer verilmesi de bu yılın önemli gelişmeleri arasında yer alıyor.

Ulaşabildiğimiz verilere göre³² son bir yılda en az,

- **46 haber sitesi**ne erişimin alan adı bazında engellenmesine,
- **4148 haber içeriği**ne URL bazında erişimin engellenmesine karar verildi.
- **682 haber**in tamamı veya bir bölümünün içerikten çıkarılmasına karar verildi.
- **9** haber içeriğinin arama motorlarından ilişkilendirmesi unutulma hakkı gerekçesiyle ke-sildi.

B. Bant Daraltma Uygulaması

2016 yılında ilan edilen OHAL döneminde çıkarılan 671 sayılı KHK ile Elektronik Haberleşme Kanunu'na eklenen 60. maddenin 10. fıkrası ile Cumhurbaşkanına Anayasanın 22. maddesinde sayılan millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerden biri veya birkaçına bağlı olarak, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde tedbir alma yetkisi verilmiştir. Ancak bu yetki, istisnai olarak tanınmış olmasına karşın, oldukça geniş ve özgürlükler aleyhine uygulanmaktadır ki geçtiğimiz yıl, halkın en çok haber almaya ihtiyaç duyduğu iki önemli kritik olayda karşımıza çıkmıştır. Bu hukuka aykırı uygulama, haberleşmenin ve basın özgürlüğünün kısıtlanmasına yol açmış ve dahası kitlesel yaşama hakkı ihlaline de sebebiyet vermiştir.

Bu olaylardan ilki 13 Kasım 2022 tarihinde İstiklal Caddesinde 6 kişinin hayatını kaybettiği bombalı eylemdir. Türkiye'nin en kalabalık caddesinde gerçekleşen bu eylemin hemen ardından Twitter, Whatsapp gibi sosyal medya platformlarında erişim yavaşlatılmıştır. Bu durum yakınlarına ulaşamayan kişileri paniğe sevk ederken, olay hakkında bilgi sahibi olmak isteyen halkın da haber almasına engel olmuştur.

Diğer kritik olay ise 6 Şubat Depremlerinden iki gün sonra başlayan arama kurtarma çalış-

³¹ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/35622>

³² EK'ten erişim engelleme kararlarının detaylarına ulaşabilirsiniz.

maları devam ederken 8 Şubat'ta göçük altında kalan yurttaşların yardım çağrısı ilettiği sosyal medya platformlarına yönelik bant daraltma uygulaması yapılmıştır. Saat 16.06 itibarıyla Twitter'a erişim engellenmeye başlanırken, kullanıcılar platforma yalnızca VPN aracılığıyla giriş yapabilmektedir. İnternet yavaşlatma ölçümü yapan NetBlocks verileri de bu uygulamayı doğrulamıştır. Deprem bölgesinde gazetecilerin ve yurttaşların yardımlaşma ve koordinasyon amaçlı kullandığı bir diğer uygulama olan TikTok da 16:08'de erişime kısıtlanmış, ayrıca Ekşi Sözlük, Instagram, WhatsApp ve Google servislerine erişimde sorun yaşanmıştır. Twitter'a uygulanan erişim kısıtlaması Ulaştırma ve Altyapı Bakan Yardımcısı Ömer Fatih Sayan'ın Twitter Küresel Hükümet İlişkileri Başkanı John Hughes ile Twitter Türkiye'den Sorumlu Kamu Politikaları Direktörü Ronan Costello ile video konferans ile bir toplantı gerçekleştirdiğini açıklamasından sonra 9 Şubat saat 02:00 civarı sona ermiştir. Sayan, Twitter yetkililerinin dezenformasyonla mücadelede Türkiye ile daha fazla iş birliği içerisinde olma sözünü verdiğini söylemiştir. Ulaştırma Bakanı Adil Karaismailoğlu 7 Nisan 2023 tarihinde Habertürk'te katıldığı bir programda bu hususta gelen sorulara ***“Gerekli bir durum vardı ki bu yapıldı. Yapılması gereken bir konuydu.”*** sözleriyle karşılık vermiştir. Olaya dair çok sayıda yurttaş, siyasi parti ve sivil toplum örgütü, uygulanan bant daraltma nedeniyle olası kastla insan öldürme suçlamasıyla yetkililer hakkında suç duyurusunda bulunmuştur.

X. BASIN KURULUŞLARINA YÖNELİK MÜDAHALELER

A. RTÜK Müdahaleleri

Bu yıl da Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından medya kuruluşlarına haber ve eleştirel program içerikleri nedeniyle ciddi miktarda para cezası uygulandı. 6 Şubat Depremlerinin ardından yapılan yayınlar ve 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento Seçimi öncesi kesilen cezalar demokratik seçim sürecine dair ciddi kaygılar yarattı. **EK**'te detaylarını sunduğumuz Nisan 2023'e kadar RTÜK sitesinde yayımlanan ve basına yansıyan Üst Kurul Kararlarına göre³³,

- Basın yayın kuruluşuna **58 ayrı idari para cezası** kararı çıktı ve toplamda **13.703.913,56** TL idari para cezası kesildi. Cezaların kurumlar bazında dağılımını ele aldığımız **Tablo-6**'dan da görüleceği üzere bu cezalardan en yüksek Fox TV'ye tek seferde kesilen **5.436.177,00** TL idari para cezası karardır.

- **33 defa** yayın durdurma cezası verilmiştir.

- Kararların gerekçelerini incelediğimizde. Son bir yıllık süreçte RTÜK tarafından verilen kararların **yüzde 38**'inin 6112 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin birinci fıkrasının(ç) bendi *"İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içermeyebilir."* ve **yüzde 27,5** 'inin (ı) bendi *"Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın ve doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz..."* ilkesinin ceza gerekçesi yapılmıştır.

Ayrıca RTÜK 2019 tarihli Yasa değişikliği ile lisans zorunluluğu getirilen, uluslararası haber sitelerine lisans başvurusunda bulunmaları için 9 Şubat 2022'de 72 saatlik süre tanıdı. Deutsche Welle (DW) ve Amerika'nın Sesi (VOA), lisans dayatmasına karşı "Amaç sansür uygulamak" diyerek başvurusunda bulunmayacaklarını belirtmiş ve konuyu yargıya taşıyacaklarını duyurmuşlardı. 30 Haziran 2022 tarihinde Almanya'nın uluslararası medya kuruluşu DW'nin bütün sayfalarına ve VOA'nın internet sitesine Türkiye'den erişim engellendi.

Tablo 7: Nisan 2022- Nisan 2023 Zaman Aralığında

RTÜK tarafından Uygulanan Para Cezalarının Kurumlar Bazında Dağılımı

Kurum Adı	İdari Para Cezası	Yayın Durdurma
Flash Haber TV	163.658,00 TL	-
Fox TV	13.007.041,00 TL	-
Halk TV	2.739,578,00 TL	16
Habertürk	629.558,00 TL	-
Kafa Radyo	48.296,00 TL	-

33 RTÜK kararlarının detaylarına **EK**'ten ulaşabilirsiniz.

KRT	76.920,00 TL	-
Sputnik	11.493,00 TL	3
Tele1	1.175.865,56 TL	8

B. Basın İlan Kurumu Müdahaleleri

Özellikle 2018 Hükümet Sistemi değişikliği sonrası ciddi şekilde artan resmî ilan ve reklam kesme cezaları, editöryal özgürlüğe sahip basın üzerinde ciddi bir baskı yaratıyordu. Basın İlan Kurumunun özellikle bu medya kuruluşları üzerinde uyguladığı yaptırım, Anayasa Mahkemesi engeline takıldı.

İlan ve reklam kesme cezalarının ifade ve basın özgürlüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle Cumhuriyet, Evrensel, Sözcü ve BirGün tarafından bireysel başvuruda bulunuldu. Başvuruları birleştirerek pilot karar usulü ile inceleyen AYM, ilan kesme cezalarının dayanağı olan 195 sayılı Basın İlan Kurumunu Teşkiline Dair Kanunun “Müeyyide” başlıklı 49. Maddesinin yapısal sorun teşkil ettiği tespiti ile yeniden düzenlenmesi gerektiğine karardan sonra yapılacak başvuruların incelenmesinin 1 yıl süreyle ertelenmesine karar verdi³⁴.

Ancak bu karara rağmen BİK’in hukuka aykırı uygulamaları devam etti:

BİK, Evrensel gazetesine 2019’dan itibaren vermediği ilan ve reklamları 22 Ağustos 2022 tarihli kararıyla tümüyle iptal etti. Evrensel’e yapılan tebligatta, okurların bayilerden birden fazla gazete satın alması, kurum abonelikleri ve kayıt defterlerinin düzenli tutulmadığı iddiası iptal kararına gerekçe yapıldı. Evrensel gazetesi, bunun üzerine BİK’e yeniden itirazda bulundu. Ancak BİK bu itirazı “Birden fazla yapılan satışlara dair makul ve kabul edilebilir gerekçe sunulmaması sebebiyle” diyerek reddetti. Bu karar üzerine Evrensel gazetesi, Aralık 2022’de süreci mahkemeye taşıdı³⁵.

17 Ekim 2022 tarihinde BİK yetkilileri Evrensel gazetesini arayarak, gazetenin kent ekinde hafta sonu yayımlanması planlanan bir dayanışma ilanının “Basın Ahlak İlkelerine aykırı” olduğunu ve yayımlanamayacağını söyledi. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası tarafından verilmek istenen dayanışma ilanın şu şekildeydi: “Kentlerimizin, kıyılarımızın, ormanlarımızın rant projeleri ile yağmalanmasına karşı verdiğimiz mücadelede bize ses olan Evrensel susturulamaz! Dayanışma Yaşatır!” BİK ilanda geçen ‘rant’ ve ‘yağma’ kelimelerinin Basın Ahlak Esaslarına aykırı olduğunu iddia etti³⁶.

18 Temmuz 2022’de açıklanan karar ile BİK, 30 Temmuz 2021’de BirGün Ege’de yayımlanan ‘Dokuz Eylül’de çöküş yaşanıyor’ başlıklı habere dair Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından yapılan şikayetle birgun.net’in ek gösterge hakkının yedi gün süreyle kesilmesine karar verdi. Bu ceza, Basın Ahlak Esaslarına ilişkin 129 sayılı karara dayanılarak verildi³⁷.

34 Karar incelemesi için “Yargılamalar” başlığı “AYM-AİHM Kararları” bölümüne bakınız. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 10/3/2022 tarihinde, Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. ve diğerleri (B. No: 2016/5903) başvurusu, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/5903>

35 <https://www.evrensel.net/haber/477084/basin-ilan-kurumu-itirazimizi-2-kez-reddetti-evrenselin-mahkeme-sureci-basliyor>

36 <https://www.evrensel.net/haber/472275/basin-ilan-kurumundan-basilmamis-ilana-sansur-rant-ve-yagma-demek-yasak>

37 <https://www.birgun.net/haber/basin-ilan-kurumu-ndan-birgun-net-e-7-gun-ek-gosterge-cezasi-395727>

1 Mayıs 2021/ Fotoğraf: Vedat Arık

XI. SEKTÖRE BAKIŞ

İsrarla vurguladığımız üzere basın özgürlüğü mücadelesi; dengede durabilmeyi ve de ilerelebilmeyi mümkün kılan iki ayak üzerinde yükselir. Bunlardan ilki editoryal bağımsızlık iken ikincisi, gazetecilerin ekonomik ve sendikal haklarıdır. Yukarıda paylaştığımız üzere editoryal bağımsızlığa dönük saldırı ve baskılar, geçmiş yıllarda olduğu gibi Nisan 2022-Nisan 2023 dönemleri arasında da devam etti. Diğer yandan gazeteciler, son üç yıldır örgütlenme, diğer bir deyişle ekonomik ve sendikal hakları için bir araya gelme, eğilimlerini bu dönemde de sürdürdü. Üstelik kolektif haklar bağlamındaki bu başarıyı, sektörde görülen düşük ücret ve kötü çalışma koşullarına ek olarak mevcut işsizlik düzeyine rağmen gösterdi.

A. İşkolunun Genel Değerlendirmesi

Genel olarak çalışma mevzuatı içinde işkolu yönetmeliği, her bir sendika için yasal faaliyet alanını belirliyor. Bir sendikanın toplu sözleşme yapma ehliyeti alabilmesi için öncelikle faaliyet yürüttüğü işkolundaki kayıtlı çalışanların en az yüzde birini üye yapması (işkolu barajı) gerekiyor. Bu şartı sağlayan bir sendika, örgütlenme çalışması yürüttüğü işyerinde çoğunluğa ulaşması halinde toplu pazarlık sürecini yasal olarak başlatabiliyor.

Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın (TGS) faaliyet yürüttüğü "Basın, Yayın ve Gazetecilik" işkolu içinde, yönetmelikle belirlenmiş farklı alt sektörleri işaret eden 14 sınıf bulunuyor. Bu sınıflardan bazıları şunlar: "Gazetelerin basımı", "Diğer matbaacılık", "Kitap yayımı", "Gazetelerin yayımlanması", "Dergi ve süreli yayınların yayımlanması", "Radyo yayıncılığı", "Televizyon programcılığı ve yayıncılığı faaliyetleri", "Haber ajanslarının faaliyetleri", "Ciltçilik ve ilgili hizmetler" ve "Madeni para basımı". Kısacası TGS'nin yasal faaliyet sınırlarını oluşturan "Basın, Yayın ve Gazetecilik" işkolu, gazetecilik mesleği kapsamını aşan, daha geniş bir çerçeveye işaret ediyor.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, her yılın ocak ve temmuz aylarında açıkladığı istatistiklerle ülkedeki kayıtlı çalışan sayısını, bu sayı içindeki sendikali işçi ve sendikalaşma oranını kamuoyuyla

paylaşıyor. Ocak 2023’de açıklanan son istatistiklere göre, dâhil olduğumuz işkolunda toplam kayıtlı çalışan sayısı 99.384’dür. Bir önceki dönemde (Temmuz 2022) bu sayı 96.995 idi. Son iki dönem kıyaslandığında bir yükseliş görülse de uzun dönem dikkate alındığında düşüş fark ediliyor. Örneğin Ocak 2013 istatistiklerinde işkolundaki kayıtlı çalışan sayısı 104.141’dir. Diğer bir deyişle Ocak 2013 ve Ocak 2023 dönemleri dikkate alındığında, iş kolundaki mevcut kayıtlı istihdamın %4,56’lık bir daralma yaşadığı görülmüyor³⁸.

B. Basın Kuruluşlarındaki Gazeteci Sayısı

Bakanlığın ilgili aylarda açıkladığı verilerin dışında sadece sendika yöneticilerinin erişebildiği aylık işkolu işyeri listeleri³⁹ de kayıtlı gazeteci sayısı hakkında önemli veri sunuyor. Bu listeler üzerinden yaptığımız araştırmaya göre gazetecilik faaliyeti yürüten işletmelerdeki kayıtlı çalışan sayısı ve son dört yıldaki değişimi aşağıdaki gibidir:

Tablo 8 : Gazetecilik faaliyeti yürüten işletmelerdeki kayıtlı çalışan sayısı (2020-2023)

Sınıf	Çalışan Sayısı			
	2020	2021	2022	2023
Gazetelerin yayımlanması	9.748	10.105	10.148	11.934
Televizyon programcılığı ve yayıncılığı faaliyetleri	7.139	8.038	8.354	9.341
Haber ajanslarının faaliyetleri	3.920	4.097	4.378	4.969
Radio yayıncılığı	945	1.184	1.027	997
Toplam	21.752	23.424	23.907	27.241

Tablo 8’den görüleceği üzere gazetecilik faaliyeti yürüten işletmelerdeki kayıtlı çalışan sayısı son üç yılda bir yükseliş trendi içindedir⁴⁰. En fazla istihdam, “gazetelerin yayımlanması” sınıfı içinde gerçekleşirken en az istihdamın “radio yayıncılığı” sınıfı altında olduğu görülüyor. Toplam sayı içinde gazeteciler ezici çoğunluğu oluşturmakla birlikte, gazetecilik faaliyetine yardımcı işler olarak değerlendireceğimiz idari kadrolar⁴¹ da bu sayıya dahildir.

Özetle 2023 yılı verileri dikkate alındığında “Basın, Yayın ve Gazetecilik” iş kolu içinde, gazetecilik mesleğini icra ettiğini düşündüğümüz kayıtlı çalışan sayısının (27.241), toplam kayıtlı çalışan sayısı (99.384) içindeki oranı yaklaşık %27,4’dür⁴². Bu sayı ve oran bize ne söylüyor? Yasal olarak bir sendikanın toplu sözleşme ehliyetine sahip olabilmesi için işkolu barajını (%1) aşması gerektiğini yukarıda ifade ettik. TGS, her ne kadar son yıllarda iş koluna dair hedeflerini büyütmüş olsa da tarihsel olarak gazetecilik mesleğini icra eden bu kitle içinde örgütlenme pratiği ve geçmişi olan bir emek ve meslek örgütüdür. Ancak yer aldığı iş kolundaki kayıtlı çalışan sayısı daha geniş bir kümeyi oluşturduğu için bu kümenin nicel olarak aşağı ya da yukarı yönlü hareketliliği TGS’yi de doğrudan etkiliyor.

38 Bahsedilen istatistikler için: <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/sendikal-istatistikleri/isci-sayilari-ve-sendikalarin-uye-sayilari-hakkinda-tebligler/>

39 Her ay başında Bakanlık tarafından açıklanan bu veriler, sadece sendika genel merkez yöneticileri tarafından görülebilir. Erişimi kamuoyuna kapalıdır. Burada Bakanlığın açıkladığı Nisan 2020, 2021, 2022 ve 2023 dönemlerinde açıklanan “İşkolu İşyeri Listesi” esas alınmıştır.

40 Mevcut veriyi, Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (SGK) verileri ile de kıyaslamak ve daha net bir tablo ortaya koymak için Sendika, Ocak 23 döneminde meslek kodları üzerinden ilgili kuruma bir bilgi edinme başvurusu yaptı. Ancak 2021 yılında tarafımıza gönderilen ve basın özgürlüğü raporunda yer verdiğimiz sayılar, geçen sene olduğu gibi bu sene de TGS ile paylaşılmadığı için burada yer veremiyoruz.

41 İdari kadrolardan kasıt; insan kaynakları, muhasebe, temizlik ve ulaşım personeli gibi kurum çalışanlarıdır.

42 Altı çizilmesi gereken husus, Bakanlığın açıkladığı sayılar ve bu sayılar üzerinden yapılan hesaplamalar, kayıtlı istihdamı dikkate almaktadır. Basın sektöründe hayli yaygın olan kayıt dışı istihdam (sigortasız, serbest çalışma vb.) bu hesaplamamız dışındadır. Kayıt dışı ile birlikte gazetecilik faaliyeti içindeki toplam sayının yaklaşık 40 bin olduğunu, sahada yaptığımız gözlem ve görüşmelerden yola çıkarak söyleyebiliriz.

C. İki Tehdit: İşsizlik ve Güvencesiz İstihdam

İşsizlik ve istihdamda görülen güvencesiz çalışma biçimleri, basın özgürlüğü önündeki engellerin ilk sıralarında yer almayı sürdürüyor.

TÜİK'in 23 Mart 2023 tarihinde açıkladığı verilere göre⁴³:

1. Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaştaki kişilerde işsiz sayısı 2022 yılında bir önceki yıla göre 337 bin kişi azalarak 3 milyon 582 bin kişi oldu. İşsizlik oranı ise 1,6 puanlık azalış ile %10,4 seviyesinde gerçekleşti.
2. 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı 2022 yılında bir önceki yıla göre 3,2 puan azalarak %19,4 oldu.
3. Yüksekokul ve fakülte mezunları içinde işsizlik oranı 2021'de %12,4 iken 2022'de %11,3'e geriledi.
4. Gazetecilik mezunları arasındaki işsizlik oranı ise 2021'de %18,3 iken 2022'de %15,7'e geriledi.
5. 2022 yılında da gazetecilik mezunları (%15,7), sosyal hizmetler (%22,4) ve sanat (%16,2) mezunlarının ardından en yüksek işsizliğe maruz kalan üçüncü kesim olmayı sürdürdü.

Bu veriler, gazetecilik mezunları arasındaki işsizlik oranının, genel işsizlik oranına kıyasla yüksek olduğunu söylüyor. Diğer yandan TÜİK, uluslararası standartlara uyum kapsamında 2022 yılında, hesaplamalarda yeni düzenlemeye geçtiğini duyurdu⁴⁴. Örneğin gazetecilik bölümü mezunları içinde işsizlik oranı TÜİK verilerine göre 2018'de %23,8; 2019'da %21,8; 2020'de ise %28,2'di. Yeni hesaplamanın ilk kez uygulandığı 2021 verilerinde bu oran %18,3'e geriliyor. Bu yeni hesaplama yöntemi sayesinde işsizlik oranındaki yükseliş trendi kırılmış, azalma 2022 yılında da sürmüş oluyor. Hesaplama yönteminden bağımsız gerçekten gazetecilik mezunları arasında işsizliğin düşmüş olduğu varsayılrsa dahi en yüksek işsizliğe maruz kalan üçüncü kesim olmayı sürdürmesi, üzerine düşünmeyi gerektiriyor.

İşsizlik baskısının bu düzeyde olması ise aktif istihdama hem giriş hem de kalış süresi üzerinde baskı oluşturuyor. Baskı ise halihazırda çalışan gazetecilerin iş ve gelir güvenceleri, kolektif hakları üzerinde sahada birer tehdide dönüşüyor. Sendika olarak yaptığımız görüşme ve gözlemler sonucu:

İstisnalar hariç yerel medyada ücret seviyelerinin çoğu durumda asgari ücret düzeyinde olduğunu,

Kayıtlı çalışmaya başlamadan önce yerel-ulusal fark etmeksizin birçok medya kuruluşunda (internet medyası dahil) gazetecilerin, "telifli" ya da "stajyer" adı altında kimi zaman ücretsiz kimi zaman da asgari ücretin altında, sigortasız çalışmaya zorlandığını,

Yerel-ulusal fark etmeksizin medya kuruluşlarında kıdemli gazetecilerle işe yeni giriş yapan gazetecilerin ücretleri arasındaki makasın büyük oranda kapandığını,

Birçok yerel medya kuruluşunun, Basın İlan Kurumu'ndan resmî ilan alabilmek için gerekli kadro sayısını şişirme isimlerle sağlandığını (ve bu nedenle bu kurumlarda gerçekten gazetecilik yapan kişilerin, sigortasız ve düşük ücretle çalışmaya zorlandığını),

İşe alım süreçlerinde teklif edilen iş tanımının belirsizliği ya da düşük bir ücret karşılığında birden fazla işin (editörlük, muhabirlik, foto muhabirliği, kurgu operatörlüğü, seslendirme vb.) yapılmasının beklendiğini,

Özellikle yerel medya kuruluşlarında muhabir istihdam etmek yerine ajanslar üzerinden haber takibinin tercih edildiğini,

Sendikal güvencelerden yoksun medya kuruluşlarında gazetecilere uzun çalışma saatlerinin

⁴³ TÜİK "İşgücü İstatistikleri, 2022", <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/index?p=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390>

⁴⁴ "Sevinelim mi? TÜİK'e göre gazetecilik mezunlarında işsizlik bir yılda 10 puan azaldı", <https://journal.com.tr/gazetecilik-istihdam-verileri-egitim-tuik>

dayatıldığını, ayrıca yapılan fazla mesailerin ödenmediğini,

Sendikal güvencelerden yoksun medya kuruluşlarında gazetecilerin ücret ve çalışma koşulları üzerinde neredeyse hiç pazarlık paylarının olmadığını tespit ediyoruz.

D. Bir Haysiyet Mücadelesi: Sendikal Faaliyet

Sektörde işsizliğin ve güvencesiz istihdamın neden olduğu karamsarlığı TGS, yürüttüğü örgütlenme kampanyaları ile dağıtıyor. Aşağıdaki tablo, iş kolu içindeki sendikalaşma oranlarının son açıklanan Bakanlık verisine göre⁴⁵ durumunu ve TGS'nin iş kolu içindeki sendikalaşma oranına sunduğu katkıyı gösteriyor.

Tablo 9 : İşkolunda Sendikalaşma Sayı ve Oranları

Dönem	TGS	Medya-İş	Basın-İş (TÜRK-İŞ)	Basın İş (DİSK)	Lider Medya Sen
2023 Ocak	1671 / %1,69	5565 / %5,6	3053 / %3,08	411 / %0,42	1 / %0,01

Yukarıdaki tablo “Basın, Yayın ve Gazetecilik” iş kolunda faaliyet yürüten beş sendikanın üye sayısı ve oranlarına dair bilgileri içeriyor. Veriler ışığında, toplu sözleşme imzalama yetkisine sadece üç sendikanın sahip olduğu (%1 olan işkolu barajını aşan) görülüyor. TGS'nin Nisan 2023 dönemi itibarıyla yetkili olduğu kurumlar, bu kurumların faaliyet alanı ve düzeyleri ise aşağıdaki gibidir⁴⁶:

Tablo 10 : TGS'nin yetkili olduğu kuruluşlar

No	Kurum Adı	Faaliyet Alanı	Faaliyet Düzeyi	TİS İlk Yürürlük Tarihi
1	Evrensel Gazetesi	Gazete	Ulusal	2014
2	Bianet	İnternet sitesi	Ulusal	2016
3	Dokuz Eylül Gazetesi	Gazete	Yerel	2017
4	Yön Radyo	Radyo	Ulusal	2018
5	Reuters Haber Ajansı	Haber ajansı	Uluslararası	2019
6	Refinitiv Enformasyon	Enformasyon	Uluslararası	2019
7	Gazete Duvar	İnternet sitesi	Ulusal	2019
8	İz Gazete	Gazete	Yerel	2021
9	AFP	Haber ajansı	Uluslararası	2021
10	BBC	Yayın kuruluşu	Uluslararası	2021
11	AP	Haber ajansı	Uluslararası	2021
12	Cumhuriyet Gazetesi	Gazete	Ulusal	2022
13	Podfresh	Podcast	Ulusal	2022
14	Dokuz8 Haber	İnternet sitesi	Ulusal	2022
15	Medya AŞ	Basın ve halkla ilişkiler	Yerel	2022

⁴⁵ <https://www.csgeb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/sendikal-istatistikler/isci-sayilari-ve-sendikalarin-uye-sayilari-hakkinda-tebligler/>

⁴⁶ TGS'nin tüm sözleşmelerine bu adresten ulaşabilirsiniz: <https://tgs.org.tr/konu/toplu-is-sozlesmeleri/>

TGS'nin halihazırda yetkili olduğu/toplu iş sözleşmeleri imzaladığı yukarıdaki kurumlara ek olarak, Ocak 2023 ve sonrası ilk defa yetki aldığı ve toplu pazarlık masasında olduğu medya kuruluşları da vardır. Aşağıdaki tablo, bu kurumları, faaliyet alanları ve düzeylerini gösteriyor.

Tablo 11 : TGS'nin toplu pazarlık masasında olduğu kuruluşlar

No	Kurum Adı	Faaliyet Alanı	Faaliyet Düzeyi
1	RAI	Yayın kuruluşu	Uluslararası
2	Sputnik	İnternet sitesi ve radyo	Uluslararası
3	EPA	Fotoğraf	Uluslararası
4	Yenigün Gazetesi	Gazete	Yerel

Bu iki tabloya ek olarak, TGS'nin çoğunluğu sağladığı ancak işverenlerin yetki itirazı nedeniyle sürecin mahkemeye taşındığı medya kuruluşları da vardır. Bu kuruluşlar aşağıdaki tabloda görülebilir.

Tablo 12 : TGS'nin yetkisine itiraz eden kuruluşlar

No	Kurum Adı	Faaliyet Alanı	Faaliyet Düzeyi
1	Hürriyet Gazetesi	Gazete	Ulusal
2	Halk TV	Televizyon	Ulusal

TGS'nin Hürriyet gazetesi ile ilgili yetki davası Kasım 2019'dan, Halk TV ile ilgili yetki davası ise Haziran 2021'den bu yana sürüyor.

Son üç tabloyu birlikte değerlendirdiğimizde aşağıdaki dört unsur öne çıkıyor:

Sadece medya sektörü dikkate alındığında toplu iş sözleşmeli 15 işletmenin 13'ünde TGS yetkilidir⁴⁷.

TGS, toplamda 15 farklı işletmede yetkili sendikadır. Görüşmelerin çeşitli aşamalarda sürdüğü dört işletmede daha toplu iş sözleşmesi imzalanması halinde bu sayı 19 olacaktır.

İşverenlerin yetki itirazlarına, uzun süren yetki davalarına ve bu süreçte işverenlerin işten atma tehditlerine rağmen TGS, büyümesini sürdürüyor.

TGS, gazeteciler arasında örgütlenme deneyimi ve tarihi olan tek sendika olarak öne çıkıyor⁴⁸.

⁴⁷ Diğer iki işletme AA ve TRT'dir.

⁴⁸ Diğer iki işletme AA ve TRT'dir.

XII. SONUÇ

Cezasızlık konusunu odağa aldığımız bu raporda, gazetecilere yönelen saldırıların temel nedeninin faillerin cezasızlık örneklerini irdeledik ve çözüm yollarını ortaya koymaya çalıştık. Yıllarca süren yargılamalarla dosyaların zamanaşımına sürüklenmesi, açılan soruşturmalarda takipsizlik kararı verilmesi, göstermelik gözaltı ve tutuklamaların sonrasında faillerin tutuksuz yargılanması, iyi hal uygulamalarıyla verilen ödül şeklinde cezalar yeni saldırıların önünü açıyor, potansiyel failleri cesaretlendiriyor. Öte yandan gazeteciler düşünce suçları nedeniyle peşi sıra cezaevine girerken her gün yeni bir soruşturma için kapıları çalınıyor. Sayın Kaboğlu'nun da tespit ettiği bu çelişki halimizin özetini ortaya koyuyor: ***“Basın ve ifade özgürlüğünü kullananlar, “fikir suçu”! yaratılarak cezalandırılıyor.Basın ve ifade özgürlüğünün kullanılmasına konusu suç olan eylem ile engel olanlar yaptırımsız kalıyor.”***

Hiç kuşkusuz cezasızlık sorunu yalnız gazetecilerin sorunu değil, düşünceleriyle topluma yön veren tüm aydınların, hak savunucularının ve esasında tüm toplumun sorunu. Ancak gazeteciler kamuoyunu haberleriyle ulaştıkları etki alanı nedeniyle açık hedef olup daha fazla baskıya uğruyor.

Cezasızlık özünde bir adalet sorunu ve biz uzun yıllardır ısrarla adaleti arıyoruz. Bu adalet sorununun da birkaç failin cezalandırılması ile çözülmesi mümkün değil çünkü devlet aygıtının tüm hücrelerine sinmiş bir anlayışın yalnızca bir piyonunu cezalandırmak sorunu çözmeye yetmeyecek ancak biliyoruz ki bir tuğlanın çekilmesi, o duvarın yıkılmasına yetecek. Tabi bunun mümkün olması için yargı bağımsızlığı gerekiyor, erkler ayrılığı gerekiyor. Hukukun iktidarın emrinde olduğu değil, hukuk yoluyla sınırlandırılmış bir iktidar gerekiyor.

Geçtiğimiz yıllarda 2016 ve sonrasında tutuklanan gazetecilerin infaz sürelerinin sona ermesiyle azalan cezaevindeki gazeteci sayısı, geçtiğimiz yıl Diyarbakır ve Ankara'da gerçekleşen tutuklamalarla katlandı. Bu nedenle gözaltına alınan gazetecilerin sayısında da ciddi bir artış görülüyor. Ceza Muhakemesi Kanunda yapılan değişiklikle gözaltı süreleri yarıya düşürülürse de gazeteciler bu yıl önceki yıllardan daha fazla gözaltında kaldı. Hatta bu yazı yazıldığı sırada 14 Mayıs seçimlerine iki hafta kala yine Diyarbakır'da yeni bir gözaltı dalgasıyla on gazeteci gözaltına alındı ve şu ana kadar üçü tutuklandı.

Raporda, deprem bölgesinde basına yönelik saldırı ve linç girişimlerinin can güvenliği kaygısı yaratmasıyla haber alma ve verme haklarını ihlal ettiğini görüyoruz. Ayrıca geçtiğimiz yıl yürürlüğe giren 'dezenformasyon suçu'nun deprem gibi toplumsal krizlerde iktidar tarafından ne kadar işlevsel kullanıldığını, suç düzenlemesine ilişkin kaygıların ne kadar haklı olduğunu da tespit etmek mümkün.

Yapılan mevzuat değişiklikleriyle basına yönelik müdahalelere kapı açan düzenlemelerin odağına 'Basın Ahlak Esasları' oturtuldu. Sansür Yasasıyla da bu düzen pekiştirildi. Önümüzdeki süreçte bu düzenlemelerin basına yönelik cezalarda ve basın kartı iptallerinde önümüze sıkça çıkacağından endişeliyiz.

Tüm bunların yanında basın kartı davalarında elde edilen hukuki başarılar ve yönetmeliklere karşı açtığımız davalar basın kartının bir basın özgürlüğü sorunu olarak kabul edilmesini sağladı. Yine BİK tarafından kesilen resmî ilan kesme cezalarına karşı gazetelerin bireysel başvuruda bulunmasıyla alınan AYM pilot kararı da BİK müdahalelerine karşı ciddi bir zafer olarak önümüzde duruyor.

Bu dönemi gazetecilerin ekonomik ve sendikal hakları bağlamında değerlendirdiğimizde ise görece olumlu bir tablo karşımıza çıkıyor. Gazeteciler, medya sektöründe görülen düşük ücret ve kötü çalışma koşullarına ek olarak mevcut işsizlik düzeyine rağmen bir araya gelme başarısı gösterdi. Diğer yandan çalışma ve sendikal mevzuattaki boşluklar, işveren lehine düzenlemeler, kolektif haklar önünde engel olmayı bu dönemde de sürdürdü. Çoğunluğun sağlandığı işyerlerinde işverenlerin kolaylıkla yetki tespitine itiraz etmesi, yargı sürecinin uzun sürmesi ve bu süreçte işyerlerinde çıkarma ya da işten atma tehdidinin yaşanması nedeniyle yüzlerce gazeteci, toplu sözleşme hakkını kullanamadı. İşverenlerin suistimali ve yargıdaki bu boşluğa rağmen TGS, gazeteciler arasında örgütlenme deneyimi ve tarihi olan tek emek ve meslek örgütü olarak yine öne çıkmayı başardı. Sadece 2023 yılının ilk dört ayında dört farklı yeni işletmede toplu pazarlık sürecine başlarken, 2022 yılında ise dört farklı medya kuruluşunda toplu iş sözleşmesi imzaladı. Raporun yazıldığı dönemde TGS, toplamda 15 farklı işletmede yetkili sendikayken görüşmelerin çeşitli aşamalarda sürdüğü dört işletmede daha sözleşme imzalaması halinde bu sayıyı 19'a çıkarıyor. Özetle, Sendika, var olan olumsuzluklara rağmen kolektif haklar bağlamında binlerce örgütsüz gazeteci için umut ve moral kaynağı olmayı bu dönemde de sürdürüyor.

